

Kultūra 2030

Kultūros politikos kryptys

Šis dokumentas rengiamas vykstant svarbiems pokyčiams Lietuvos ilgalaikės raidos planavimo procesuose. Intensyvėjant diskusijai dėl demografijos tendencijų valdymo, regionų patrauklumo atkūrimo, stabilios socialinės apsaugos, švietimo sistemos patrauklumo didinimo, kultūros politika turi save pozicionuoti kaip vieną iš galimų sisteminių problemų sprendimo būdų, kuriant laimingesnę, atsakingesnę ir saugesnę visuomenę. Pati kultūros politika susiduria su naujais iššūkiais kylančiais iš sparčios technologinės pažangos, sąlygojančios naujas kultūros vartojimo formas, potencialių kūrėjų skaičiaus didėjimo, kas daro įtaką autorinių teisių sampratos kaitai, neišvengiamam kai kurių kultūros paslaugų brangimui ir prieinamumo mažėjimui, kultūros pasiūlos „baltų dėmių“ atsiradimui šalies regionuose. Todėl atsiranda poreikis permąstyti valstybės intervencijų kultūros sektoriuje aprėptį, atitinkamai koreguoti srities teisinį reglamentavimą, keisti finansavimo principus. Tuo pačiu kultūros politika turi darniai įsilieti ir kurti lygiavertes, tvarias partnerystes kitose valstybės politikos srityse: švietime, aplinkosaugoje, inovacijų politikoje, moksle ir kt. Taigi, strategija **Kultūra 2030** yra artimiausio dešimtmečio kultūros srities pokyčius ir jų poveikį Lietuvos gyventojams apibrėžiančių esminių nuostatų visuma.

Bendras sutarimas dėl kultūros svarbos visuomenės raidai atspindi ir naujojoje Europos kultūros darbotvarkėje.¹ Čia akcentuojamas kultūros vaidmuo stiprinant socialinę sanglaudą, pilietinę visuomenę, taip pat išryškinamas sektoriaus darbo vietų kūrimo potencialas. Tačiau kaip bus apibrėžtos skirtingos kultūros kuriamos vertės priklausos nuo kiekvienos šalies kultūros politikos prioritetų, atspindinčių vietos kultūrinį kūrybinį potencialą ir susiformavusius šio potencialo palaikymo bei panaudojimo principus. Pastebima, kad Lietuvoje iki 2010 m. buvo siekiama išlaikyti valstybės vadovaujančią vaidmenį šalies kultūriniame gyvenime (plėtėsi nacionalinių bei valstybės biudžetines kultūros įstaigų tinklas). Taip pat pastarąjį dešimtmetį Lietuvos kultūros politikoje buvo dedamos pastangos apibrėžti aiškius prioritetus ir valstybės vaidmenį juos įgyvendinant pereinant nuo kultūros ir meno įstaigų patronavimu grįsto požiūrio prie kultūrinių ir kūrybinių industrijų raidos skatinimo, o pasibaigus finansinio ekonominio sunkmečio laikotarpiui vis labiau akcentuojant auditorijos įsitraukimu ir aktyviu dalyvavimu grįstą kultūros politiką². Pastarasis požiūris į kultūros politiką išryškina teigiamą kultūros poveikį subjektyviai gyventojų gerovei, psichinei sveikatai, visuomenei ir aplinkai palankioms gyventojų elgsenoms, nusikalstamumo mažinimui, verslumui, žinių ir įgūdžių vystymui, vietos tapatumo bei valstybės minkštosios galios stiprinimui.³

Viena svarbesnių pirmųjų politinių pastangų kultūros politikos sampratos ir krypties pokyčiams, siekiant demokratizuoti bei strategiškai sutvirtinti kultūros politiką buvo realizuota atskiriant kultūros politikos formavimo ir įgyvendinimo funkcijas ir įsteigiant Lietuvos kultūros tarybą t.y. įdiegtas pagarbaus atstumo (angl. arms length) valdymo modelis kultūros sektoriuje. Taip pat pirmą kartą kultūrą Lietuvoje pabandyta įtvirtinti ne vien kaip specifinę viešosios politikos sritį,

¹ Komisijos komunikatas Europos Parlamentui, Tarybai, Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komitetui ir regionų komitetui: „Nauja Europos kultūros darbotvarkė“. Briuselis, 2018 05 22, COM (2018) 267 Final.

² Culture 3.0: A new perspective for the EU 2014-2020 structural funds programming. Pier Luigi Sacco. EENC Paper, April 2011

³ Ten pat.

bet taip pat kaip strateginę, su kitais viešosios politikos sektoriais dėl socialinės ir ekonominės šalies pažangos sąveikaujančią valstybės raidos kryptį priimant ir įgyvendinant 2010 m. LR Seimo patvirtintas Kultūros politikos kaitos gaires (toliau - Gairės).

Tačiau pastebima, kad Gairėse buvo orientuojamasi į tuo metu aktualių svarbiausių kultūros lauko problemų sprendimą, todėl vėliau pritrūko nuoseklumo apimant visą kultūros sektorių ne tik susikoncentruojant į kultūros ministerijai pavaldžių įstaigų tinklo valdymą, bet formuojant bendrą kultūros politiką visam kultūros laukui. Pažymėtina, jog 2012 m. patvirtinta 2014–2020 m. Nacionalinės pažangos programa (toliau - NPP), kuri pilna apimtimi neintegravo Gairių nuostatų. Todėl buvo prarastos galimybės nuosekliai įgyvendinti nustatytus prioritetus vėliau patvirtintose įgyvendinimo dokumentuose, visų pirma, per horizontaliojo NPP prioriteto tarpinstitucinį veiklos planą „Kultūra“ (toliau - TVP Kultūra). TVP Kultūra buvo orientuotas į ES dokumentų įgyvendinimą bei rengiamas sekant ES dokumentuose siūlomu požiūriu į kultūrą kaip į horizontalų – įvairiose politikos srityse vertes kuriantį - politikos prioritetą. Šis tik iš dalies pasiteisinęs įrankis, sietinas su kitų institucijų vangiu prisijungimu nevysiškai suvokiant kultūros indėlio galimybes siekiant kitų valstybės politikos tikslų. Apibendrinant išdėstytą problematiką galime teigti, kad iki šiol nepavyko pasiekti reikiamo kultūros vaidmens įtvirtinimo kitose viešosios politikos srityse, o kartu ir strateginio vaidmens įtvirtinimo valstybės politikoje.

Apibendrinant pastarojo dešimtmečio kultūros politikos tendencijas, pastangas prioretizuoti kultūrą šalies socialinės ekonominės raidos procesuose siūlomas strateginis kultūros politikos tikslas:

„Įtrauki kultūra atvirai visuomenei ir gyventojų gerovei.“

Įgyvendinant šį strateginį kultūros politikos tikslą formuojama tokia kultūros vaidmens šalies raidoje vizija:

1. Lietuvos gyventojams kokybiškos kultūros paslaugos prieinamos tolygiai nepriklausomai nuo jų gyvenamosios vietos.
2. Miestai veikia kaip gyvybingi kultūros židiniai. Jų dinamiškas kultūrinis gyvenimas prisideda prie regionų patrauklumo.
3. Kultūros sektoriuje dirbantys bei kultūrą kuriantys asmenys gauna deramą atlygį už savo darbą. Sektoriaus darbo vietos konkurencingos, sudaromos galimybės kūrybai ir profesiniam tobulėjimui.
4. Kultūrinės veiklos įtraukia gyventojus, suteikia galimybes vystyti savo kultūrinius ir kūrybinius gebėjimus, praturtinti savo asmenybę.
5. Kultūros paveldas visuomenėje suvokiamas kaip kiekvieno tapatybę įprasminantys ištekliai, paveldas aktualizuojamas aktyvaus dialogo forma tarp visų suinteresuotų pusių.
6. Kultūrinės veiklos stiprina visuomenės solidarumą. Visuomenė aktyviai dalyvauja viešajame diskurse, išsaugodama, įprasmindama ir aktualizodama savo istoriją, kurdama ir stiprindama daugiakultūrės Lietuvos tapatybę ir tradicijas.
7. Kultūrinėse veiklose tolygiau dalyvauja skirtingo amžiaus ir lyties žmonės, įvairioms socialinėms grupėms priklausančios asmenys.
8. Kultūros išteklių panaudojimas numatomas kitų sektorių politikose, kuriant jose papildomas vertes.

“Kultūra 2030” santrauka

STRATEGINIS TIKSLAS: <i>Įtrauki kultūra atvirai visuomenei ir gyventojų gerovei</i>			
I KRYPTIS: Subalansuota ir integrali kultūros politika.	II KRYPTIS: Kūrybinga asmenybė ir stiprios tapatybės visuomenė.		III KRYPTIS: Ekonominę vertę kurianti kultūra
1 tikslas: Nuosekliai įgyvendinti kultūros politiką siekiant visų kultūros sričių įtraukimo ir kultūros paslaugų teritorinio tolygumo.	2 tikslas: Skatinti visuomenės kultūrinį aktyvumą, sudarant sąlygas kūrybai ir dalyvavimui.	3 tikslas: Formuoti savo tapatumą kuriančios visuomenės kritinį mąstymą ir pilietiškumą.	Tikslas 4: Efektyviai naudoti kultūros išteklius tvariam ekonominiam augimui ir konkurencingumui.
Uždavinys 1.1: Užtikrinti nacionalinių įstaigų lyderystę kultūros ir meno įstaigų veiklos koordinavime.	Uždavinys 2.1: Vystyti talentus suteikiant tolygias sąlygas kūrybai skirtingose meno srityse.	Uždavinys 3.1: Stiprinti gyventojų ir institucijų atsparumą informacinėms grėsmėms, pilietinį aktyvumą ir žinias.	Uždavinys 4.1: Sutelkti kultūros išteklius socialiniam kapitalui ugdyti.
Uždavinys 1.2: Kultūros ir meno įstaigų tinklo pertvarka valstybiniu ir regioniniu lygmeniu mažinant kokybiškų paslaugų prieinamumo skirtumus.	Uždavinys 2.2: Skatinti tolygų, aukštos vertės ir įvairių raiškos formų kultūros prieinamumą visoje Lietuvoje.	Uždavinys 3.2: Plėtoti gyventojų galimybes prisiminti ir permąstyti istoriją.	Uždavinys 4.2: Stiprinti KKI (Kultūros ir kūrybinės industrijos) sektoriaus verslumą ir skatinti įsitraukimą kuriant inovacijas.
Uždavinys 1.3: Užtikrinti kultūros srities žmoniškųjų išteklių tvarumą, sutelkiant resursus ir siekiant jų paskirstymo tolygumo	Uždavinys 2.3: Plėtoti dalyvavimą įvairioje kūrybinėje veikloje, ugdant kultūrines kompetencijas visą gyvenimą.		

Situacijos analizė

1. 2017 metais, sudarant kultūros ir demokratijos indikatorių rinkinį (The Indicator Framework on Culture and Democracy (IFCD)), dalyvaujant 43 Europos šalims, nustatytas labai aiškus dalyvavimo kultūroje ir demokratijos ryšys. Nors Lietuva lenkia dauguma Europos šalių pagal kultūros sektoriaus sukuriamą ekonominę vertę, tačiau atsilieka nuo kitų Europos šalių vidurkio pagal kultūros veiklą ir paslaugų prieinamumą bei tolygumą, kas savo ruožtu daro įtaką ir žemesniam nei vidutinis Lietuvos pilietinės visuomenės aktyvumui⁴.

2. Lietuvoje kultūros sektoriuje veikia 10 tūkst. įmonių ir organizacijų, t.y. 5,5 proc. visų Lietuvos įmonių (Latvijoje 4 proc., Estijoje 4,6 proc.), kurių metinė apyvarta sudaro vos 1 proc. visos Lietuvos ekonomikos (Latvijoje 1,1 proc., Estijoje 1,2 proc.), tačiau sukuria 1,8 proc. visos ekonomikos pridėtinės vertės (Latvijoje 1,8 proc., Estijoje 2,1 proc.)⁵, t.y. kultūros sektorius sudaro reikšmingą Lietuvos ekonomikos dalį, o sektoriaus kuriama pridėtinė vertė yra dvigubai didesnė nei vidutinė visų Lietuvos ūkių kuriama pridėtinė vertė.

3. Kultūros funkcijoms įgyvendinti skirtų viešųjų išlaidų kultūros paslaugoms dalis, lyginant ją su BVP 2016 metais pasiekė prieš ekonominę krizę buvusį lygį. 2016 metais centrinė valdžia kultūros funkcijoms skyrė 0,4 proc. BVP, o savivalda 0,3 proc. BVP (viso 0,7 proc. BVP). Pagal šiuos rodiklius Lietuva ženkliai atsilieka nuo Latvijos (0,5 proc. ir 0,5 proc. nuo BVP) ir Estijos (0,6 proc. ir 0,5 proc. nuo BVP)⁶.

4. Per pastarąjį dešimtmetį Lietuvos kultūros sektoriaus žmogiškųjų išteklių apimtis, sudėtis bei sektoriaus darbo vietų kokybė ženkliai nepakito. Statistikos Departamento duomenimis 2017 metais kultūros sektoriaus dirbančiųjų dalis buvo 1,71 proc. tarp visų dirbančiųjų. Lietuvos kultūros sektorius išsiskiria aukštąjį išsilavinimą turinčių darbuotojų dalimi. Nepaisant aukšto kultūros sektoriaus darbuotojų išsilavinimo, jų darbo užmokesčio vidurkis nuo šalies vidurkio atsilieka 1,5 karto. Per dešimtmetį kultūros sektoriaus darbuotojų darbo užmokestis augo 35,7 proc. ir buvo žemesnis už šalies vidutinį darbo užmokestį. Beveik 70 proc. dirbančiųjų kultūros sektoriuje yra moterys. Šiuo metu kultūros sektoriuje dirbantys vyrai uždirba apie 12,7 proc. daugiau nei moterys. Visą darbo dieną dirbančiųjų dalis kultūros sektoriuje yra 10 proc. mažesnė nei bendrai visuose šalies sektoriuose. Siekdami užsitikrinti pragyvenimui pakankamas pajamas kultūros sektoriaus darbuotojai dažnai priversti derinti darbus keliose darbovietėse, nuo to nukenčia jų darbo kokybė⁷.

5. Statistikos departamento duomenimis kultūros sektoriaus dirba 20 000 Lietuvos gyventojų, iš jų 13 000 dirba Kultūros ministerijos, kitų ministerijų bei savivaldybių pavaldumo įstaigose. Tai reiškia, kad daugiau kaip trečdalis kultūros darbuotojų dirba nevyriausybiname ir privačiame sektoriuje.

6. Svarbus finansavimo šaltinis kultūros sektoriuje yra ES struktūrinių fondų finansuojamos priemonės. Šių priemonių lėšomis buvo ir yra atnaujinama didžioji dalis kultūros infrastruktūros, tvarkomi kultūros paveldo objektai tuo didinant pačių kultūros ir meno įstaigų teikiamų paslaugų patrauklumą gyventojams.

7. 2007 – 2013 metų finansiniu laikotarpiu kultūrai, kaip horizontaliam Nacionalinės pažangos programos prioritetui, TVP Kultūra skirta 455,7 mln. eurų, o tai sudarė 5,7% visos

⁴ <http://www.governancereport.org/ifcd/#>

⁵ Pagal Lietuvos Statistikos Departamento pateiktus duomenis.

⁶ Pagal Eurostat duomenis: [prieiga Internetu, atnaujinta 2018.09.09.](#)

⁷ Pagal Lietuvos Statistikos Departamento pateiktus duomenis.

šiuo laikotarpiu Lietuvai skirtos ES struktūrinės paramos. 2014 – 2020 metų laikotarpiu Lietuvai skirta 469,4 mln. eurų ES investicijų. Nepaisant tarpinstitucinių susitarimų ir lūkesčių pritraukti finansavimą kultūros turiniui t.y. lėšų ne tik infrastruktūros modernizavimui, bet ir minkštomis veikloms per kitas viešosios politikos sritis, reikiamo finansavimo sutelkti nepavyko. Tai lėmė, kad sisteminės problemos nebuvo sprendžiamos kompleksiskai: nebuvo pakankamai investuojama į darbuotojų kvalifikacijos kėlimą, kultūrinio verslumo skatinimą, meno ir mokslo ryšių stiprinimą, inovatyvius bei kultūros paslaugų kokybę tobulinančius sprendimus.⁸

8. TVP Kultūra nepasiteisino kaip lėšų sutelkimo, papildomumo ir sinergijų su kitomis ekonomikos bei socialinėmis sritimis kūrimo instrumentas galimai dėl nepakankamo kultūros indėlio suvokimo bei vertinimo, taip pat ir dėl viešajame sektoriuje giliai įsišaknijusio institucinio, sektorinio problemų sprendimo ir biudžeto paskirstymo tradicijos. Siekiant įgalinti kultūros sektorių reikšmingai prisidėti prie kitų valstybės politikos sričių efektyvumo, būtina suteikti daugiau atsakomybės ir galimybių pačiam sektoriui valdyti savo priemonių turinį ir biudžetą, nes esamas TVP instrumentas iliustruoja tik formalų ir tik fragmentiškai su kultūros tikslais susijusių priemonių koordinavimą, neturint galimybių valdyti priemonių turinį, kokybę ir poveikį.

9. Kaip gerosios praktikos pavyzdį galima paminėti kultūros paveldo skaitmeninimo politikos tikslų konsoliduotą įgyvendinimą. Už prioritetų, tikslų, uždavinių nustatymą buvo atsakinga Kultūros ministerija, o projektų įgyvendinimas organizuojamas Susisiekimo ministerijos administruojamomis ES investicijų lėšomis. Tokiu būdu 2017-2020 m. laikotarpiu parama skirta devyniems kultūros paveldo aktualinimo ir išsaugojimo projektams, kuriais sudaromos sąlygos skaitmeninimo procesų plėtrai šalies mastu, užtikrinamas rezultatų tvarumas ir ilgalaikė nauda.

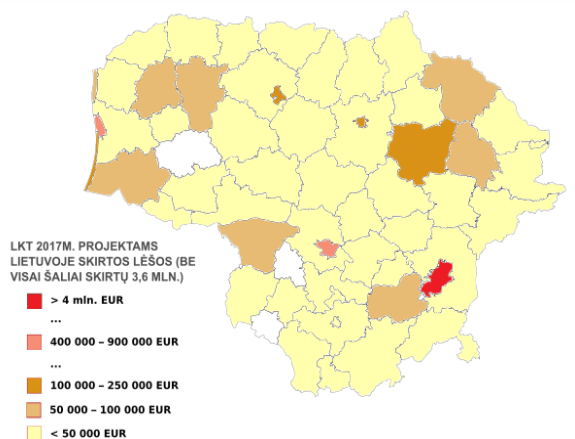
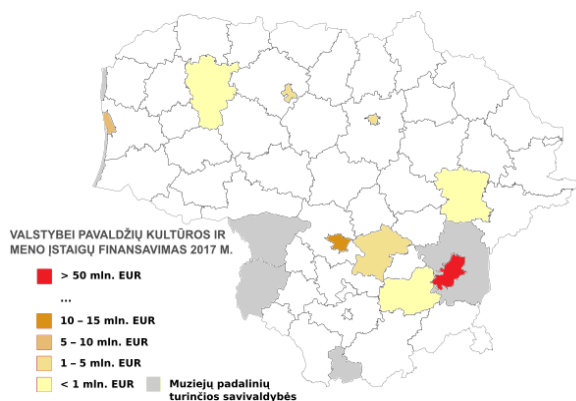
10. Per dešimtmetį proveržis nebuvo pasiektas kuriant sąsajas tarp susijusių tikslus turinčių kultūros bei švietimo politikų. Šiuo metu pradedama diegti „Kultūros paso“ priemonė sukuria prielaidas geresniam kultūros ir švietimo sektorių veiksmų koordinavimui. Tačiau kultūros sektoriaus galimybės ir kompetencijos kol kas nėra pilnai panaudojamos įgyvendinant kultūrinio ugdymo ir neformalus švietimo tikslus.

11. LR vietos savivaldos įstatymas (6 str. 13 dalis) nustato, kad „gyventojų bendrosios kultūros ugdymas ir etnokultūros puoselėjimas (dalyvavimas kultūros plėtos projektuose, muziejų, teatrų, kultūros centrų ir kitų kultūros įstaigų steigimas, reorganizavimas, pertvarkymas, likvidavimas ir jų veiklos priežiūra <...>)“ yra savarankiška savivaldybių funkcija. Tai komplikuoja Kultūros ministerijos galimybes įgyvendinti kultūros politiką regionuose juo labiau, kad kultūros įstaigų veiklą reglamentuojantys teisės aktai savivaldai yra rekomendacinio pobūdžio.

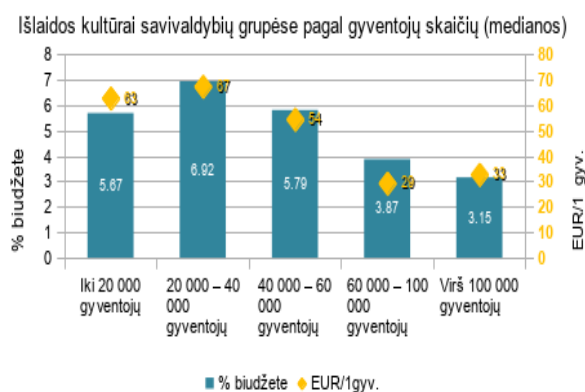
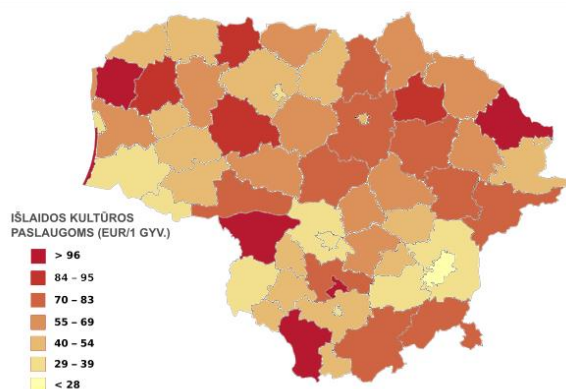
12. Nežiūrint, kad LR vietos savivaldos įstatymas įtvirtina kultūrą kaip savarankišką savivaldybių funkciją, kultūros funkcijos įgyvendinimas Lietuvoje išlieka gana centralizuotas. Lietuvoje centrinė valdžia kultūros funkcijoms įgyvendinti skiria daugiau lėšų nei vietos savivalda. Didesnioji šių lėšų dalis skiriama kultūrinėms paslaugoms ir veikloms didžiuosiuose miestuose finansuoti. Tai iliustruoja žemiau pateikti ministerijai pavaldžių įstaigų ir Lietuvos kultūros tarybos projektų finansavimo žemėlapiai⁹:

⁸ 2007–2013 metų Europos Sąjungos struktūrinės paramos poveikio kultūrai vertinimas (2016). ESTEP.

⁹ Pagal LR kultūros ministerijos ir Lietuvos kultūros tarybos pateiktus duomenis.

13. Savivaldybės, kuriose centrinė valdžia išleidžia didžiausią kultūros funkcijoms finansuoti skirtų lėšų dalį, linkusios skirti mažiau lėšų kultūros funkcijų finansavimui. Didžiausios ir finansiškai pajėgiausios miestų savivaldybės labiausiai atsilieka pagal vienam gyventojui kultūros paslaugoms skiriamas lėšas. Atotrūkius tarp skirtingo dydžio savivaldybių išlaidų kultūros paslaugoms iliustruoja žemiau pateiktas žemėlapis ir grafikas¹⁰:

14. Miestams aktyviau neįsitraukiant į kultūros funkcijų įgyvendinimą miestų savivaldos kompetencijos nėra pilnai panaudojamos vystant regioniniu lygiu svarbias kultūros paslaugas. Kultūros paslaugų pasiūla nėra pilnai pritaikoma vietos auditorijų poreikiams, nėra efektyviai organizuojamos kultūros paslaugų rinkodaros veiklos.

15. Pagal daugelį kultūros paslaugų miestams vartojimo rodiklių Lietuva yra netoli 2013 metais matuoto ES vidurkio arba jį viršija. Kino teatrų lankymas bei operos, baleto ir šokio pasirodymų lankymas yra tos sritys, kuriose yra ryškesnis Lietuvos atotrūkis nuo ES vidurkio. Tačiau 2013-2017 metų laikotarpiu daugumos kultūros paslaugų vartojimas arba išliko nepakitęs arba šiek tiek mažėjo. Dalyje sektoriaus susiduriama su sunkumais išlaikyti kultūros vartotojų/lankytojų auditorijas. Galima daryti išvadą, kad prieinamumo rodikliai mažėja ne tik dėl tam tikrų paslaugų kainos kilimo, bet ir dėl efektyvių priemonių nebuvimo paklausai kokybišioms kultūros paslaugoms formuoti, tiek dėl tolygaus kultūros paslaugų pasiekiamumo stokos.

¹⁰ Išlaidos kultūros paslaugoms pagal Finansų ministerijos pateiktus duomenis.

16. Kultūros produktai ir paslaugos mažiau intensyviai vartojamos kaimuose ir mažuose miesteliuose. 2017 m. ypač aktyvių vartotojų, per metus bent kartą vartojančių daugiau nei septynių rūšių kultūros paslaugas ar produktus kaimiškose vietovėse buvo 14,6 proc. Tuo metu didmiesčiuose tokių ypač aktyvių kultūros vartotojų buvo 30,6 proc. Šiuo metu bibliotekų paslaugos yra vienintelės kultūros paslaugos, kurias aktyviau vartoja vidutinio dydžio ir mažose vietovėse nei didesniuose miestuose. Šį skirtumą nulemia tai, kad bibliotekų sistema kaip tankiausias kultūros ir informacijos įstaigų tinklas Lietuvoje yra arčiausiai šalies gyventojų ir tenkina įvairius jų poreikius. Nepaisant to, Lietuvos bibliotekų statistikos pastarųjų metų duomenys rodo savivaldybių viešųjų bibliotekų tinklo mažinimo tendenciją.

17. 2017 m. mažiausiai į kultūrinę veiklą įsitraukusių gyventojų dalis buvo vidutinio dydžio vietovėse - 35,7 proc. Didžiuosiuose miestuose ir kaimiškose vietovėse įsitraukusiųjų į kūrybines veiklas buvo daugiau - atitinkamai 44,8 proc. ir 40,0 proc. gyventojų. Didžiųjų miestų gyventojams įsitraukti į kūrybinę veiklą labiau trukdo finansinės priežastys - 44,4 proc. tokių gyventojų teigė, jog dalyvauti kūrybinėje veikloje jiems per brangu. Tuo tarpu kaimiškose vietovėse ir vidutinio dydžio miestuose tokią priežastį nurodė 34,1 proc. ir 23,3 proc. gyventojų.

18. Aktyviausiai vartoja kultūros paslaugas ir dalyvauja meninės kūrybos veiklose jauni (15-24 m.) gyventojai. Taip pat į tokias veiklas aktyviai įsitraukia daugiau nei pusė aukštąjį išsilavinimą ir aukštas pajamas turinčių gyventojų. Beveik pusė jų taip pat yra ypač aktyvūs kultūros paslaugų vartotojai.

19. Dalyvavimas kultūrinėse veiklose ir kultūrinių paslaugų vartojimas tolydžiai mažėja vyresnio amžiaus gyventojų grupėse. Kultūrinis dalyvavimas ženkliai sumažėja jau 25-39 m. amžiaus grupėje. Mažiausiai dalyvaujanti grupė yra vyresnio amžiaus, t.y. 55 m. ir vyresni gyventojai. Šioje grupėje ryškiausios kliūtys dalyvauti kultūriniame gyvenime – finansinių resursų trūkumas bei sveikatos problemos. Moterys į kūrybines veiklas įsitraukia ir kultūrines paslaugas vartoja dažniau nei vyrai, maždaug ketvirtis moterų yra aktyvios kultūros paslaugų vartotojos. Nors moterys aktyviau dalyvauja kūrybinėje veikloje, tarp moterų taip pat daugiau yra nedalyvaujančių, bet norinčių užsiimti kūryba. Tuo pačiu didelė dalis - apie 40 proc. - moterų nurodo, kad jų įsitraukimą į kūrybą riboja laiko ir finansinių resursų stoka.

20. Lietuvos gyventojų apklausos atskleidžia aiškias teigiamas sąsajas tarp aktyvesnio įsitraukimo į kultūrą ir aukštesnės asmeninio bei socialinio gyvenimo kokybės. Gyventojai įsitraukę į kūrybines veiklas žymiai daugiau linkę pasitikėti žmonėmis. Tokie gyventojai taip pat aktyviau dalyvauja rinkimuose. Kultūrinėse veiklose aktyvūs gyventojai dažniau jaučiasi laimingesni, kūrybiškesni bei stipresnės dvasinės sveikatos. Tokie teigiami asmeninio ir socialinio gyvenimo aspektai išryškėja kultūroje dalyvaujančiųjų grupėje, o ne tarp tų, kurie norėtų dalyvauti, bet nedalyvauja - teigiamiems efektams išryškėti lemiamą įtaką turi elgesys, o ne tik ketinimai.

21. Kaip rodo muziejų veiklos statistiniai duomenys, valstybinių muziejų veiklos apimtys yra gana netolygios, nepakankamai tolygus ir savivaldybių muziejų tinklas. Fiksuojamas didelis atotrūkis tarp valstybinių muziejų valdomos infrastruktūros, plėtojamų veiklų bei apsilankymų skaičiaus: skirtinguose muziejuose nuo 6 662 m² ekspozicijų ploto iki 714 m² ekspozicinio ploto, nuo 451 364 saugomų eksponatų iki 29 108 eksponatų. Atotrūkis apsilankymų rodiklyje taip pat ženklus nuo 436 009 apsilankymų per metus iki 10 910 apsilankymų skirtinguose muziejuose.

22. 2014 metais parengtoje LIBITOP Lietuvos bibliotekų tinklo optimizavimo studijoje (toliau – LIBITOP) buvo akcentuota, kad bibliotekų sistemos indėlis vykdant valstybės prioritetus yra horizontalus, jis apima valstybės švietimo, mokslo, kultūros, informacinės visuomenės, socialinės, sveikatos apsaugos, inovacijų, regioninės politikos įgyvendinimo sritis.

Bibliotekos gali būti įvairių valstybės programų ir paslaugų kaip e.valdžios, e.sveikatos ir kt. sklaidos kanalas, kurį gali sėkmingai naudoti visos Vyriausybės žinybos, skirdamos išteklius tokioms programoms įgyvendinti ir nekurdamos veiklą dubliuojančių struktūrų. Šiuo metu bibliotekų sistemos potencialas iš esmės neišnaudojamas, todėl būtina pradėti struktūrinį dialogą bibliotekų sistemos ir valstybės valdymo institucijų lygmeniu.

23. Net 50 proc. gyventojų mano, kad kultūros paveldo apsauga nepasikeitė, o 11 proc. – kad tapo prastesnė. Negerėjančios nuomonės priežasčių reikia ieškoti kultūros paveldo apsaugos administravimo procesuose. Šiuo metu srities reglamentavimas yra komplikuoatas, atsakingų institucijų funkcijos dubliuojasi. Naudodamiesi kultūros vertybių registru vartotojai išsamia, tikslią, aktualią informaciją gali gauti tik dėl 56,3% nekilnojamųjų kultūros vertybių. Dėl tokios situacijos su kultūros paveldo apsauga susijusių administracinių ir viešųjų paslaugų teikimas vartotojams nėra pakankamas, efektyvus ir kokybiškas, o taip pat nėra skiriamas reikiamas dėmesys efektyviai paveldo objektų valdysenai, priežiūrai, valdytojų gebėjimų stiprinimui, visuomenės informavimui apie paveldo svarbą.

24. Lietuvos visuomenė, veikiamą vis didėjančio informacijos srauto, yra ne tik informuojama, bet ir (de)formuojama primetant jai tam tikras vertybes, nuostatas ar ją supančių dalykų, reiškinių atspindžius. Lietuvos gyventojai nėra kritiškai viešosios informacijos kanaluose pateikiamam turiniui: faktų pateikimo skirtumai skirtinguose informacijos šaltiniuose ar „netikros žinios“ pastebimi gana retai (15–20 proc.) ir jie dažnai ignoruojami (68 proc.). Be to, žiniasklaidos priemonė retai vertinama kaip įtakos instrumentas – gyventojai dažniau linkę pastebėti ir kritiškiau vertinti galimai paslėptą reklamą nei galimas politines manipuliacijas ar propagandą. 2017 metų pabaigoje pirmą kartą buvo nustatytas Lietuvos visuomenės žiniasklaidos priemonių naudojimo raštingumo lygis – 37,8 proc. Tačiau šalyje vis dar nėra sistemingos medijų ir informacinio raštingumo ugdymo politikos, susiduriama su palaikančio visuomenės požiūrio bei žmogiškųjų ir mokymo(si) išteklių stygiaus problemomis.

25. 2014-2017 m. laikotarpiu iki 85 proc. augo Lietuvos pilietybe besididžiuojančių piliečių dalis. Kiek didesnė tokių piliečių dalis yra tarp moterų, vyresnio amžiaus ir aukštesnio išsilavinimo gyventojų. Mažiau Lietuvos pilietybe besididžiuojančių yra tarp ne lietuvių tautybės gyventojų. Kultūrinėse veiklose aktyvūs gyventojai dažniau išreiškia pasididžiavimą Lietuvos pilietybe.

26. UNESCO 2005 m. konvencijoje dėl kultūros raiškos įvairovės apsaugos ir skatinimo įvardijama socialinė kultūros tarptautiškumo politikos vertė. Be socialinės vertės kultūros tarptautiškumas pasižymi ekonomine ir diplomatine vertėmis. Tarptautinis bendradarbiavimas sukuria sąlygas pristatyti savo kūrybinius produktus ir kultūros paslaugas naujoms užsienio auditorijoms. Pristatant užsienio ar kartu su užsienio partneriais sukurtus produktus ir paslaugas, sudaromos galimybės plėsti auditoriją ir šalies viduje. Tačiau kultūros ministro valdymo srityje bei susijusiose srityse nėra sistemingo požiūrio ir aiškių prioritetų, nėra sukurtas tarptautiškumo koordinavimo modelis suderinantis skirtingus institucinius prioritetus.

27. Kultūros prekių ir paslaugų eksporto dalis visame šalies eksporte 2010-2016 m. svyravo tarp 0,3 proc. ir 0,6 proc. ir 2016 metais sudarė 130,6 mln. Eur. Didžiąją dalį kultūros prekių ir paslaugų eksporto sudaro spaudinių - knygų ir periodikos eksportas. Lietuvoje dailės kūrinių eksportas siekė 4,37 mln. Eur., arba 2,8 proc. kultūros prekių ir paslaugų eksporto, ir ženkliai atsiliko nuo ES vidurkio, kuris vidutiniškai siekia 42,8 proc. 2014 m. duomenimis, tiek kultūros prekių eksporto, tiek importo srityje Lietuva atsiliko nuo ES vidurkio, o pagal importo

lygį buvo priešpaskutinė ES. Tiesa, kultūros prekių eksporto ir importo augimas 2008-2014 m. buvo vienas sparčiausių ES ir ženkliai viršijo ES vidurkį¹¹.

28. Lietuvoje kultūros sektoriuje veikia 10 tūkst. įmonių ir organizacijų, t.y. 5,5 proc. visų Lietuvos įmonių (LV-4 proc., EST-4,6 proc.), kurių metinė apyvarta sudaro vos 1 proc. visos Lietuvos ekonomikos (LV-1,1 proc., EST-1,2 proc.), tačiau sukuria 1,8 proc. visos ekonomikos pridėtinės vertės (LV-1,8 proc., EST-2,1 proc.), t.y. kultūros sektoriaus kuriama pridėtinė vertė yra dvigubai didesnė nei vidutinė visų Lietuvos ūkių kuriama pridėtinė vertė.

¹¹ Culture Statistics. 2016 edition. Eurostat.

1 kryptis: Subalansuota ir integrali kultūros politika

1. Nepaisant to, kad per pastarąjį dešimtmetį dalis politikos įgyvendinimo veiklų buvo deleguota agentūroms – Lietuvos kultūros tarybai, Lietuvos kino centrui, Lietuvos kultūros institutui, (kas suteikė daugiau galimybių susikonsoliduoti ties įrodymais grįstos kultūros politikos formavimu), sektoriaus finansavimo prasme papildomų lėšų kultūros sektoriaus pokyčiams finansuoti sutelkta nebuvo. Didelė dalis centrinės valdžios išlaidų kultūros funkcijoms įgyvendinti ir toliau skiriama pavaldžių įstaigų bazinių išlaidų finansavimui. Nors dedamos pastangos nustatyti aiškesnius prioritetus, ženkliai patobulinta kultūros statistikos rodiklių sistema, atitinkamai siekiama prioritetų atspindėjimo ir rodiklių susiejimo per ministerijai pavaldžių kultūros ir meno įstaigų veiklos planus, susieti įstaigų finansavimą su veiklos rezultatais nepavyksta.

2. Kultūros ministerijos pavaldumo įstaigos šiuo metu vykdo joms nebūdingas funkcijas (turto valdymas, rekvizito gamyba ir atnaujinimas, investicinių projektų rengimas ir vykdymo priežiūra ir kt.), kurioms reikalingos specifinės žinios, patirtis, o laiko sąnaudos šioms funkcijoms trukdo tiek įstaigų vadovams, tiek darbuotojams susitelkti ties kūrybinėmis veiklomis, rinkodaros, tarptautiškumo sklaidos funkcijomis.

3. Valstybės biudžeto planavimo procese nėra galimybės inicijuoti naujas programas, kuriomis būtų gyvendinami kultūros politikos prioritetai, o iš valstybės biudžeto išlaikomos įstaigos būtų kokybiškai įgalintos kurti naują produktą. Taip pat nėra priemonių, turinčių ženklią įtaką kultūros paslaugų kokybei ir prieinamumui regionuose, svarios paskatų sistemos nevyriausybinių sektoriaus organizacijoms.

4. Savivaldybės nėra linkusios didinti kultūrai skiriamos savo biudžeto dalies, miestuose, kur veikia ministerijos pavaldumo įstaigos, be to paraleliai yra išlaikomos savivaldybių įstaigos ir kolektyvai, nors jų lankytojas/auditorija iš esmės nesiskiria. Tokia sistema neskatina konkurencijos, nepadeda sutelkti lėšų kūrybiniams projektams, veiklos kokybei gerinti, reaguojant į vietos gyventojų kultūrinius poreikius, bei juos ugdant.

5. Kai kuriose savivaldybėse gana sunkiai sekasi užtikrinti net bazinių kultūros paslaugų prieinamumą (išskyrus bibliotekas). Vyraujant neigiamoms demografinėms tendencijoms kai kuriose regionuose tampa sudėtinga rasti reikiamos kvalifikacijos specialistų teikti gyventojams reikiamas kultūrinės ir meninės edukacijos paslaugas. Taip pat dažnai susiduriama su profesionalaus meno pristatymams reikalingos infrastruktūros trūkumu regionuose, o alternatyvūs sprendimai labai fragmentiški, nėra veiksmingų susitarimų tarp savivaldos ir centrinės valdžios šalinant paslaugų prieinamumo netolygumus.

6. Nesubalansuotas kultūros politikos įgyvendinimas, nepakankamas jo finansavimas neigiamai veikia dirbančius kultūros sektoriuje. Sektoriaus darbo vietos praranda savo patrauklumą, jis patrauklus į darbo rinką įsiliejančiam jaunimui. Kultūros ir meno įstaigos nėra pilnai motyvuotos jaunos specialistus integruoti į įstaigos veiklą. Iš kitos pusės, valstybei finansuojant išimtinai tik savo pavaldumo įstaigas nevyriausybiname ir privačiame sektoriuje dirbantys kultūros ir kūrybiniai darbuotojai patiria tam tikrą diskriminavimą, sukuriama įtampa tarp sektoriaus dirbančiųjų.

7. Kultūros sritis vis dar yra tampriai susijusi su valstybės arba savivaldybių dotacijomis, kitais valstybės biudžeto finansavimo šaltiniais. Nepaisant pastangų didinti srities patrauklumą investuotojams, pavyzdžiui formuojant finansinės inžinerijos priemones ES investicijų lėšomis kultūros paveldo srityje, šios pastangos didesnio efekto nedavė. Taip pat pažymėtina, kad filantropijos bei mecenatystės tradicijos praradusios savo gyvybingumą. Pagal

Labdaringos pagalbos fondo „Charities Aid Foundation“ sudaromą pasaulinio dosnumo indeksą „World Giving Index“, pernai Lietuva įvertinta 137 vieta (Latvija – 131, Estija – 100) (tarp Kinijos ir Maroko). Ši pozicija sumažėjo 16 punktų lyginant su ankstesniais metais.

8. Likvidavus Lietuvos kultūros darbuotojų tobulinimosi centrą kultūros sektorius neteko nuoseklios ir visą kultūros lauką apimančios kvalifikacijos poreikių analizės, kvalifikacijos tobulinimo programų rengimo, atnaujinimo bei įgyvendinimo sistemos. Kultūros darbuotojų kvalifikacija turėjo rūpintis pačios kultūros įstaigos instituciniu lygmeniu. Nors atskirų kultūros sričių darbuotojų kvalifikacijos kėlimo funkcija buvo priskirta daugumai nacionalinių kultūros įstaigų, kaip kompetencijos centrų, tačiau neskiriant šiai funkcijai įgyvendinti papildomo finansavimo, daugumoje kultūros sričių darbuotojų kvalifikacijos tobulinimo sistema nebuvo sukurta. Kai kuriose srityse darbuotojų kvalifikacijos tobulinimo programos buvo, tačiau tai daugiau laikini sprendimai, o ne sisteminis požiūris į sektoriaus dirbančiųjų įgūdžių ir kompetencijų stiprinimą.

Šioje strateginėje kryptyje keliamas tikslas:

1 tikslas: Nuosekliai įgyvendinti kultūros politiką siekiant visų kultūros sričių įtraukimo ir kultūros paslaugų teritorinio tolygumo.

Šį tikslą įgyvendina uždaviniai:

Uždavinys 1.1: Užtikrinti nacionalinių įstaigų lyderystę kultūros ir meno įstaigų veiklos koordinavime.

1. Ekonominės krizės ir po jos sekusios apskričių reformos metu Kultūros ministerija turėjo perimti kai kurių biudžetinių kultūros įstaigų valdymą. Besiplečiant ministerijai pavaldžių kultūros įstaigų tinklui, jų išlaikymui skiriamų lėšų apimtis neaugo: daliai įstaigų lėšų nepakanka net ir bazinėms įstaigų veiklos išlaidoms padengti. Tokiomis aplinkybėmis įstaigos turi mažas galimybes investuoti į naujos kūrybinės produkcijos plėtojimą, paslaugų kokybę ir patrauklumą didinančias inovatyvias veiklas.

2. Ministerijos žmogiškieji ištekliai taip pat nesiplėtė - ministerijos galimybės stiprinti pavaldžių įstaigų veiklos priežiūrą mažėjo. Tokiomis aplinkybėmis strateginio planavimo sistema nėra paslanki, nėra galimybių įstaigų veiklų finansavimą tiesiogiai susieti su jų planais bei pasiekiamais rezultatais. Visa tai neigiamai veikia įstaigų galimybes gerinti savo veiklos kokybę, jos negali visapusiškai patenkinti šiuolaikinės visuomenės keliamų lūkesčių.

3. Nacionalinės įstaigos negali išplėtoti, joms atitinkamais įstatymais numatytos lyderystės tarp kultūros ar meno srities įstaigų. Nacionalinių ir valstybinių įstaigų statuso skirtumai ne visada atspindi įstaigų veikloje ar rezultatuose. Nėra aiškos takoskyros tarp valstybinių ir nacionalinių įstaigų veiklos vertinimo kriterijų.

4. Šiuo metu kai kurios funkcijos tiesiogiai ar netiesiogiai susijusios su kultūros ir meno įstaigų veikla nėra sistemiskai koordinuojamos, trūksta aiškumo, kas yra procesų šeimininkas. Pavyzdžiui, sisteminis tokių veiklų kaip mentorystė, tarptautiškumas planavimas ir koordinavimas padėtų formuoti bendrus prioritetus, bei mažintų institucinių interesų įtaką. Taip pat ministerija vis dar administruoja kai kurias kūrybai bei kultūros ir meno produkcijos sklaidai skirtas programas (Nacionalinė profesionalaus meno programa). Tokios funkcijos turėtų būti deleguotos tarpininkui: arba atskiros srities agentūrai, arba sričių kompetencijų centrams.

5. Daugelis nacionalinių ir valstybinių teatrų yra įsikūrę istoriniuose pastatuose miesto centre. Plečiant įstaigų veiklą, skiriant didesnę dėmesį edukacijai ir kitoms veikloms, dalis

teatrų susiduria su erdvės tokioms papildomoms funkcijoms stoka, nors kai kurie įstaigų užimamų pastatų plotai yra naudojami rekvizito gamybai ir saugojimui. Kita veikla, kurią scenos meno įstaigoms atlikti yra sudėtinga – muzikos instrumentų įsigijimas. Šiuo atveju reikia vykdyti didelės apimties viešuosius pirkimus. Tokių procesų centralizavimas galbūt sudarytų galimybes instrumentus įsigyti palankesnėmis kainomis bei sumažintų administracinę naštą įstaigoms. Atkreiptinas dėmesys, kad galėtų būti svarstomas ne tik scenos meno įstaigų paslaugų konsolidavimas, bet ir pvz. muziejų saugyklų konsolidavimas.

6. Reikalinga gerinti atminties institucijose saugomų vertybių saugojimo sąlygas. Kultūros paveldo vertybių kaupimas, saugojimas ir registras nėra koordinuojamas, nėra vienos už šį valstybės turtą atsakingos institucijos. Ne visoms atminties institucijoms yra prieinamos profesionalios vertybių restauravimo ir skaitmeninimo paslaugos. Tokių veiklų kompetencijas ir stipresnius pajėgumus turinčios nacionalinio lygmens atminties institucijos juos visų pirma naudoja savo saugomų vertybių priežiūrai. Atminties institucijos šiuo metu neturi galimybių tinkamai plėtoti tyrimus, padedančius panaudoti turimą turtą komunikacijai su visuomene, mažai bendradarbiaujama su mokslo ir studijų institucijomis bei mokslininkais.

7. Atliktais tyrimais nustatyta, kad apie 8 proc. visų Lietuvos muziejuose saugomų eksponatų yra kritiškos ir blogos būklės, kuriems būtinas neatidėliotinas restauravimas ar prevencinis konservavimas, todėl viena iš neatidėliotino sisteminio koordinavimo įvedimo reikalaujančių funkcijų yra kultūros vertybių restauravimas ir prevencinis konservavimas. Atsižvelgiant į tai, kad eksponatų restauravimas dažnai yra sudėtingas, ilgai trunkantis bei reikalaujantis išsamių technologinių tyrimų procesas, šiuo metu nacionaliniuose ir keliuose respublikiniuose muziejuose veikiančios restauravimo skyriai nėra pajėgūs užtikrinti savalaikį savo įstaigos ir iš savivaldybių muziejų, kurie neturi atestuotų restauratorių, priimtų eksponatų restauravimą bei prevencinį konservavimą.

Uždavinys	Priemonės / Veiksmai	Laukiamas poveikis
Uždavinys 1.1: Užtikrinti nacionalinių įstaigų lyderystę kultūros ir meno įstaigų veiklos koordinavime	1. Nacionalinių įstaigų stiprinimas subalansuojant funkcijas	Konsoliduojami ištekliai, kurie skiriami visiškam teisės aktuose numatytam nacionalinių kultūros ir meno įstaigų funkcijų finansavimui. Atsiranda daugiau galimybių formuoti įrodymais grįstą politiką, visapusiškai demokratizuojami sprendimai.
	2. Nacionalinių kompetencijų centrų statuso įtvirtinimas.	
	3. Kultūros ir meno įstaigoms nebūdingų funkcijų priskyrimas tarpininkams (agentūroms).	
	4. Paslaugų centralizavimas.	
	5. Nacionalinio specializuoto kompetencijų centro (Muziejų restauravimo centras) įsteigimas.	

Įgyvendinant šį uždavinį atliekami tokie veiksmai:

1. Nacionalinių įstaigų stiprinimas subalansuojant funkcijas. Nacionalinės įstaigos veikia kaip pagrindinės įstaigos, įgyvendinančios valstybės keliamus atskiros meno ar kultūros srities raidos uždavinius. Rezultatų pasiekimas yra koordinuojamas viso įstaigų segmento lygmeniu. Priklausomai nuo kultūros srities specifikos kai kurios funkcijos (mentorystė), gali būti priskiriamos nacionalinėms įstaigoms kai kurios (statistika ir stebėsena) tarpininkui – agentūrai (žr. 1 paveikslas). Peržiūrima nacionalinių įstaigų filialų ar padalinių statuso ir

valdytojo logika. Dalis tokių padalinių turi pereiti savivaldybių žinion ar tapti viešosiomis įstaigomis, ką apsprendžia saugomų rinkinių svarba, tematikos bei vykdomos specifinės funkcijos reikšmingumas (nacionalinis, regioninis), taip pat teikiamų paslaugų auditorijos aprėptis.

2. Nacionalinių kompetencijų centrų statuso įtvirtinimas. Nacionalinių kompetencijų centrų (toliau- Centrai) statusas apibrėžtas Kultūros pagrindų įstatyme reiškia, kad tokį statusą turinčios įstaigos aktyviai teikia paslaugas ir pagalbą kitoms srities įstaigoms Lietuvoje, pavyzdžiui, vykdo kvalifikacijos kėlimo poreikio nustatymo veiklą visoje Lietuvoje ir teikia siūlymus. Jos padeda užtikrinti aukštą kultūros ir meno įstaigų tinklo paslaugų kokybę, efektyviai panaudojant tam skirtas valstybės lėšas ir turtą.

3. Kultūros ir meno įstaigoms nebūdingų funkcijų priskyrimas tarpininkams (agentūroms). Kultūros ir kūrybinių programų finansavimui, kultūros lauko stebėsenai, infrastruktūros ir kitų išteklių valdymui bei priežiūrai, tarptautiškumo veiklų koordinavimui – kokybiškai atlikti reikalingi tarpininkų (agentūrų) pajėgumai. Projektinio finansavimo ir biudžeto planavimo finansavimo būdai turi būti geriau koordinuojami, o valstybinės reikšmės kultūros programų administravimas taip pat neturi būti vykdomas ministerijoje. Šiuo metu veikiančiose kultūros lauko agentūrose tokios funkcijos skirtingose srityse yra įgyvendinamos fragmentiškai. Dalį tokių agentūroms būdingų funkcijų vis dar įgyvendina ministerija. Iš dalies tokias funkcijas kaip stebėseną, tarptautiškumą vykdo LKT (Lietuvos kultūros taryba) ir LKI (Lietuvos kultūros institutas). Todėl šių įstaigų instituciniai pajėgumai turės būti vystomi, įgalinant juos būti tarpininkais valstybei svarbių funkcijų įgyvendinime kultūros ir meno įstaigose.

4. Paslaugų centralizavimas. Svarstomos galimybės centralizuoti tam tikras paslaugas, kurias naudoja atskiros įstaigų grupės. Pvz. dekoracijų gamybą, kostiumų ir rekvizito gamybą. Kaip vienas iš sprendimo būdų pasirenkamas tam tikrų paslaugų iškelimas iš istorinių pastatų ir jų konsolidavimas, be abejo, kiekvienu konkrečiu atveju įvertinus tokių sprendimų ekonominį pagrįstumą ir poveikį teatro veiklai. Tuo pačiu modeliuojamas instrumentas centralizuoti muzikos instrumentų įsigijimą.

5. Nacionalinių specializuotų kompetencijų centrų (Nacionalinis restauravimo centras) įsteigimas. Siekiant užtikrinti visos Lietuvos muziejuose sukauptų kultūros paveldo vertybių išsaugojimą ateities kartoms būtina įkurti Muziejų restauravimo centrą, kuris būtų nacionalinis specializuotas kompetencijų centras, dalyvaujantis rengiant ir įgyvendinant muziejinių vertybių restauravimo strategiją, koordinuojantis restauravimo ir su juo susijusių tyrimų bei jų sklaidos veiklas Lietuvos muziejuose, atestuojantis kilnojamųjų kultūros vertybių restauratorius, teikiantis metodinę pagalbą muziejams kilnojamųjų vertybių restauravimo ir prevencinio konservavimo bei saugojimo klausimais, atliekantis aukščiausios kvalifikacijos reikalaujančius didžiausią vertę turinčių muziejinių vertybių restauravimo darbus, teikiantis restauravimo paslaugas valstybiniais muziejais, kuriuose nėra atestuatų restauratorių bei savivaldybių muziejais.

Uždavinys 1.2: Kultūros ir meno įstaigų tinklo pertvarka valstybiniu ir regioniniu lygmeniu mažinant kokybiškų paslaugų prieinamumo skirtumus.

1. Per nepriklausomybės laikotarpį ministerijai pavaldžių kultūros ir meno įstaigų tinklas iš esmės nebuvo pertvarkomas, nepaisant paties kultūros sektoriaus raidos, šalies demografinių pokyčių, kultūros įstaigų gausėjimo nevyriausybiniam sektoriuje. Tokio įstaigų tinklo veiklos efektyvumo negalima užtikrinti vien tik stengiantis gerinti atskirų įstaigų veiklos

efektyvumą, kai bazinis finansavimas daugelį metų kinta nereikšmingai daugiau reaguojant į bendras ekonomines tendencijas, o ne į srities viešųjų paslaugų teikimo poreikius.

2. Įgyvendindama savarankiškas vietos valdžios kultūrinės funkcijas savivalda šiuo metu skiria daugiau nei trečdalį visų viešųjų lėšų kultūros paslaugoms. Didžiuosiuose miestuose (Vilniuje, Kaune ir Klaipėdoje) ir tarpinio dydžio centruose (Šiauliuose ir Panevėžyje) teikiamos kultūrinės paslaugos pasiekiamos ir aplinkinių savivaldybių gyventojams, tačiau nėra aiškos skirties tarp centrinės valdžios ir vietos valdžios atsakomybių teikiant tokias kultūros paslaugas. Taip įgyvendinant kultūros politiką Lietuvos gyventojams nesudaromos vienodos galimybės dalyvauti kultūriniame gyvenime.

3. Taigi, koreliacijos tarp ministerijos formuluojamų kultūros politikos prioritetų ir savivaldybių kultūros ir meno įstaigų veiklos nėra. Taip pat nėra sisteminės problemas sprendžiančių regioninės kultūros politikos priemonių t.y. valstybės biudžeto finansuojamų programų orientuotų į kokybinius kultūros ir meno paslaugų srities pokyčius regionuose. Šiuo metu įgyvendinamas LKT regioninis modelis siekia tobulinti sprendimus dėl lėšų skyrimo kultūros projektams regionuose, tačiau tai neišspręs kultūros politikos įgyvendinimo netolygumų problemos ir kokybiškų kultūros paslaugų prieinamumo skirtumai skirtingose vietovėse išliks. Taigi, išlaikant pavaldžių kultūros ir meno įstaigų tinklą, kuris nėra geografiškai tolygus ir reaktyvus į atskirų regionų ar savivaldybių kultūrinę paklausą, centrinė valdžia sistemiškai kokybiškų kultūros paslaugų prieinamumo nesprendžia.

4. Bendrai didžiuosiuose miestuose bei tarpinio dydžio centruose, kuriuose sutelkta didžioji dauguma valstybinių kultūros ir meno įstaigų, savivalda kultūros paslaugų teikimui skiria mažiau lėšų – vidutiniškai 36 Eur vienam gyventojui. Dalies miestų savivaldų įgyvendinamos iniciatyvos rodo augantį susidomėjimą kultūros potencialo panaudojimu miestų vystymui, tačiau miestai nevaldo dalies juose veikiančių kultūros ir meno įstaigų, todėl negali turėti lemiamos įtakos mieste teikiamoms kultūros paslaugoms.

5. Žiūrint apibendrintai, Lietuvoje vietos valdžia sąlyginai mažai finansuoja kultūros paslaugų teikimą, taip pat egzistuoja ženklūs paslaugų finansavimo skirtumai tarp skirtingų savivaldybių. Ekonomiškai pajėgiausios savivaldybės mažiausiai investuoja į kultūros funkcijų įgyvendinimą. Pavyzdžiui, šiuo metu daugiausiai ministerijai pavaldžių kultūros ir meno įstaigų yra Vilniaus mieste. 2017 m. Vilniuje esančių ministerijai pavaldžių įstaigų išlaikymui buvo skiriama 101 Eur vienam miesto gyventojui, dar 7.6 Eur vienam miesto gyventojui buvo skiriama tik mieste įgyvendinamiems LKT projektams, nors pats miestas kultūrinėms funkcijoms įgyvendinti teskyrė 13.47 Eur vienam gyventojui. Tai mažiausiai lėšų vienam gyventojui kultūros paslaugoms skirianti savivaldybė. Vidutiniškai savivaldybės kultūros funkcijoms įgyvendinti skiria keturis kartus daugiau lėšų - apie 60 Eur vienam gyventojui.

6. Per pastarąjį dešimtmetį mažesnių vietovių savivaldybės, siekdamos didinti vietos patrauklumą, aktyviau investuoja į vietos kultūros paslaugas. Prie tokių pastangų prisidėjo ir galimybės plėtoti vietos lygmens kultūrinę infrastruktūrą pasitelkiant ES struktūrinių fondų lėšas, augo kultūros centrų darbuotojų skaičius. Mažesnių vietovių savivaldybės kultūros paslaugoms skiria vidutiniškai apie 67 Eur vienam gyventojui. Tačiau tokiose savivaldybėse kultūros paslaugas plėtoti trukdo mažėjantis gyventojų skaičius, taip pat kvalifikuotų kultūros specialistų, kurie galėtų vystyti didelės įvairovės kokybiškas kultūrines paslaugas, stoka. Vietovėms, kurios paprastai pasižymi ir mažesnėmis gyventojų ekonominėmis galimybėmis, sunku pritraukti kokybišką kultūrinį turinį.

Uždavinys	Priemonės / Veiksmai	Laukiamas poveikis
Uždavinys 1.2: Kultūros ir meno įstaigų tinklo pertvarka valstybiniu ir regioniniu lygmeniu mažinant kokybiškų paslaugų prieinamumo skirtumus.	1. Kultūros ir meno įstaigų tinklo pertvarkos modelis pagal kiekvienam įstaigų segmentui nustatytus kriterijus bei požymius.	Centrinė valdžia tolygiai skatina kokybiško kultūrinio turinio prieinamumą visoje Lietuvoje. Miestai įtraukiami į kokybiškų kultūrinių paslaugų prieinamumo ir kokybės užtikrinimą regionuose. Konsoliduojami kultūros ir meno įstaigų tinklai išlaikyti skiriami išteklių, stiprėja jų priežiūra.
	2. Centrinės valdžios ir miestų kultūrinio bendradarbiavimo susitarimai, formuojant regioninį kultūros ir meno įstaigų modelį.	
	3. Regioninio kultūros ir meno įstaigų modelio įgyvendinimas pilotiniais projektais.	
	4. Kultūros ir meno įstaigų konkurencingumo stiprinimas.	
	5. Minimalaus vietos kultūros paslaugų prieinamumo standarto priežiūra.	

Įgyvendinant šį uždavinį atliekami tokie daugiapakopio valdymo (angl. *multi-level governance*) principus kultūros politikoje įgyvendinti padedantys veiksmai:

1. Kultūros ir meno įstaigų tinklo pertvarkos modelis pagal kiekvienam įstaigų segmentui nustatytus kriterijus. Kultūros ir meno įstaigų tinklas vertinamas pagal jų veiklos aprėptį, valstybės išipareigojimus, nustatytus teisės aktais užtikrinant atitinkamos funkcijos valdymą bei finansavimą, aktualumą juos išlaikant, panašias kultūros paslaugas teikiančių įstaigų tankį atitinkamame mieste ir regione, bendrus lankomumo ir paslaugų prieinamumo rodiklius. Įvertinamas ir pagrindžiama įstaigų juridinio statuso keitimo poreikis ir atitinkamų srities teisės aktų keitimo būtinybė. Specializuotų įstaigų valdytojas lieka valstybė, nustatomi jų bendradarbiavimo principai su nacionalinėmis įstaigomis/kompetencijų centrais. Teikiami reikiami siūlymai LR vyriausybei bei sprendžiama dėl valstybės dotacijos apimties, keičiantis įstaigos valdytojui ir/arba juridiniam statusui. Numatomos šios kultūros ir meno įstaigų kategorijos (žr. 1 paveikslas):

- regioniniai kompetencijų centrai (biudžetinės įstaigos);
- specializuotos įstaigos (valstybės biudžetinės įstaigos);
- viešosios kultūros ir meno įstaigos (valstybė vienas iš steigėjų);
- savivaldybių viešosios kultūros ir meno įstaigos (valstybė prisideda užtikrinant tam tikros funkcijos finansavimą);
- savivaldybių kultūros ir meno įstaigos.

2. Centrinės valdžios ir miestų kultūrinio bendradarbiavimo susitarimai, formuojant regioninį kultūros ir meno įstaigų modelį. Su didžiaisiais miestais, tarpinio dydžio centrais bei apskričių centrais, kurie įsitraukia į kultūros ir meno įstaigų pertvarkos modelį, pasirašomi bendradarbiavimo susitarimai. Susitarimuose su didžiaisiais miestais numatomi esminiai principai, pagal kuriuos keičiamas šiuo metu valstybinio pavaldumo įstaigų statusas, steigiant regioninius kompetencijų centrus arba savivaldybei perimant įstaigas iš valstybės pilna apimtimi, apsisprendžiama dėl paliekamos valstybės dotacijos dydžio, bei turto. Susitarimuose įtvirtinami miestų bei centrinės valdžios išipareigojimai plėtoti regioniniu mastu paklausių

kultūrinių paslaugų prieinamumą, įvairovę ir kokybę. Regioniniai kompetencijų centrai veikia kaip savo srities mentoriai, teikiantys pagalbą aplinkinių savivaldybių kultūros operatoriams, užtikrinantys paslaugų teikimo tolygumus, bei kokybę.

3. Regioninio kultūros ir meno įstaigų modelio įgyvendinimas pilotiniais projektais. Šiuo metu valstybinio pavaldumo įstaigų tinklo pertvarka negalės būti vykdoma iš karto viso tinklo apimtimi, todėl pirmiausia viename iš didžiųjų miestų yra vykdomas pilotinis projektas. Šis projektas įtvirtinamas preliminariumi ministerijos susitarimu su miestu bei jame veikiančiomis įstaigomis, kurios tampa projekto dalimi. Pilotiniame projekte dalyvauja po vieną kiekvienos srities įstaigą (muziejus, koncertinė įstaiga, teatras, biblioteka). Pilotinis projektas apima visus procesus nuo biudžeto planavimo iki valdomo turto perdavimo. Procesas stebimas ne mažiau kaip dvejus metus, įvertinus gautus rezultatus parengiamas tolesnės pertvarkos planas.

4. Kultūros ir meno įstaigų konkurencingumo stiprinimas. Tai miestuose veikiančios kultūros ir meno įstaigos, kurių paslaugos yra reikšmingos tenkinant miesto bei regiono gyventojų kultūrinius poreikius, kurių veiklos rodikliai rodo jų potencialą sėkmingai plėtoti savo paslaugas rinkoje, vykdyti sklaidos veiklas Lietuvoje ir užsienyje be valstybės dotacijos pilna apimtimi. Tokių įstaigų steigėjai yra miestų, kuriuose jos veikia, savivalda bei centrinė valdžia. Tokioms įstaigoms suteikiamas viešųjų įstaigų statusas, o jų veikla finansuojama vietos savivaldos, centrinės valdžios ir įstaigų uždirbtomis lėšomis. Įstaigos gali gauti valstybinį finansavimą administravimui ir veiklai iš tam tikslui skirtų ministerijos programų. Įstaigos, kurios nėra pakankamai konkurencingos, vertinant atitinkamų kultūros paslaugų poreikius regione ir jas teikiančių savivaldybių įstaigų tankį, optimizuojamos.

5. Minimalaus vietos kultūros paslaugų prieinamumo standarto priežiūra. Nustatoma per kokį laiko tarpą (pėsčiomis, viešuoju transportu ir automobiliu) turi būti prieinami vietos lygiu veikiantys kultūrinės infrastruktūros taškai, kurie teikia gyventojams vietos lygiu būtiniausias - bibliotekų, kultūros centrų, taip pat kitų kultūrinės infrastruktūros taškų - teikiančių bazinės kultūrinio švietimo bei edukacijos funkcijas. Tokios, vietos lygiu prieinamos paslaugos (bazinis paslaugų paketas) turėtų apimti, bet neapsiriboti: prieigos prie informacijos išteklių suteikimu, vietoje sukaupytų muziejinių vertybių saugojimu ir sklaida, kultūrine ir kūrybine edukacija, visiems gyventojams suteikiamomis galimybėmis dalyvauti kultūrinėse veiklose. Regioniniai kompetencijų centrai atlieka tokių paslaugų prieinamumo stebėseną. Savivaldybės užtikrina tokio bazinių paslaugų paketo finansavimą per savo įsteigtas įstaigas, tačiau bazinės kultūros paslaugas atskirais atvejais gali teikti ir įstaigos, kurių steigėjas yra ir lieka valstybė.

Uždavinys 1.3: Užtikrinti kultūros srities žmoniškųjų išteklių tvarumą, sutelkiant resursus ir siekiant jų paskirstymo tolygumo

1. Dirbantieji kultūros sektoriuje gauna žemiausią darbo užmokestį tarp viešojo sektoriaus dirbančiųjų. Nors didžioji sektoriaus dirbančiųjų dalis turi aukštąjį išsilavinimą, atlyginimai ženkliai atsilieka nuo šalies vidurkio. Sektoriaus dirbantieji turi mažas galimybes tobulinti kvalifikaciją, dirbti pilną darbo dieną. Tai neigiamai veikia sektoriaus rezultatus, kultūros įstaigų paslaugų kokybę, sektoriaus atsinaujinimą.

2. Nors dirbančiųjų kultūros sektoriuje dalis nesiskiria nuo Europos Sąjungos vidurkio, jų struktūra skiriasi ženkliai. Lietuvos muziejų ir bibliotekų sektoriuje dirbančiųjų dalis yra didesnė nei kitose Europos šalyse, tuo tarpu laisvų kūrybinių profesijų dirbančiųjų yra mažiau. Sektoriuje dirbančių vyrų ir moterų dalių disbalansas vienas didžiausių Europos Sąjungoje. Reikalingi struktūriniai sektoriaus žmoniškųjų išteklių pokyčiai. Lietuvos socialinio draudimo

sistema nėra iki galo pritaikyta meno darbuotojų specifikai. Laisvųjų kūrybinių darbuotojų darbo aplinkai būdinga nepastovaus darbo savybės, mažinančios kūrėjų socialinę saugumą, galimybes oriai pasitikti senatvę. Tai mažina tokių profesinių veiklų patrauklumą.

3. Nevyriausybiname ir privačiame sektoriuje dirba apie 7000 kultūros darbuotojų. Pastebėtina, kad dalis nevyriausybiname sektoriuje teikiamų paslaugų bei kūrybinės produkcijos atliepia kultūros politikos prioritetus ir valstybės interesus kultūrinių kompetencijų vystymo srityje, skatina dalyvavimą kultūroje, siūlo paslaugas pritaikytas įvairioms auditorijoms, pavyzdžiui vaikams ir jaunimui, o taip pat vykdo tarptautiškumo veiklas, garsina Lietuvos vardą užsienyje. Tačiau valstybė iš esmės netaiko jokių priemonių šio sektoriaus įstaigų veiklai finansuoti atsižvelgiant į valstybei svarbių funkcijų vykdymą.

4. Vienas iš ypatingų kultūros įstaigų potencialo elementų yra profesinė kompetencija, dėl kurios trūkumo gali prastėti jų intelektualinės produkcijos kokybė. Atsižvelgiant į tai, kad Lietuvoje nebeliko mokymo įstaigų, rengiančių bibliotekų ir muziejų srities specialistus, nulėmė situaciją, kai šalies bibliotekos ir muziejai jau dabar susiduria su specialistų trūkumu ir sistemingu jų dalies mažėjimu sektoriaus darbuotojų struktūroje ¹².

5. Kultūros lauko sėkmė tiesiogiai priklauso nuo mokslo ir studijų sistemos indėlio į kultūros lauko plėtrą. Taip pat nuo to, kiek bendros kvalifikacijos tobulinimosi galimybės bus atviros ir pritaikytos kultūros lauko dirbantiesiems. Siekiant tokio indėlio reikalingas tamprus mokslo ir studijų politikų derinimas su kultūros politikos strateginiais tikslais. Tokio šių politikų derinimo praktikų iki šiol nebuvo. Dešimtmečio pradžioje įgyvendinta studijų krepšelių reforma neigiamai paveikė kultūros sektorių. Studijų krepšelių paklausa grįstas finansavimas nėra tinkamas meno ir humanitarinių studijų programoms. Šiuo metu studijų sistema neberuošia dalies sektoriui reikalingų specialistų. Lietuva atsilieka nuo kitų Europos šalių pagal humanitarinių studijų studentų dalį.

Uždavinys	Priemonės / Veiksmai	Laukiamas poveikis
Uždavinys 1.3: Užtikrinti kultūros srities žmogiškųjų išteklių tvarumą, sutelkiant resursus ir siekiant jų paskirstymo tolygumo	1. Kultūros sektoriaus žmogiškųjų išteklių planavimas, bendradarbiaujant su mokslo ir studijų institucijomis.	Gerėja kultūros sektoriaus darbo vietų kokybė, patrauklumas, vystomos sektoriaus specialistų kompetencijos. Žmogiškųjų resursų poreikis planuojamas reaguojant į rinką. Tenkinamas reikiamos kvalifikacijos specialistų poreikis regionuose.
	2. Kultūros darbuotojų kvalifikacijos tobulinimo sistemos sukūrimas ir įgyvendinimas.	
	3. Paskatų taikymas siekiant tolygaus finansavimo visų kultūros ir kūrybinių darbuotojų atžvilgiu.	
	4. Nuosekli kultūros lauko stebėsenos ir analizės sistema.	

¹² Lietuvos viešųjų bibliotekų darbuotojų kvalifikacijos kėlimo modelis, 2017, prieiga per internetą: <http://www.kulturostyrimai.lt/wp-content/uploads/2018/05/Lietuvos-vie%C5%A1%C5%B3j%C5%B3-bibliotek%C5%B3-kvalifikacijos-k%C4%97limo-modelis.pdf>

Įgyvendinant šį uždavinį bus atliekami tokie veiksmai:

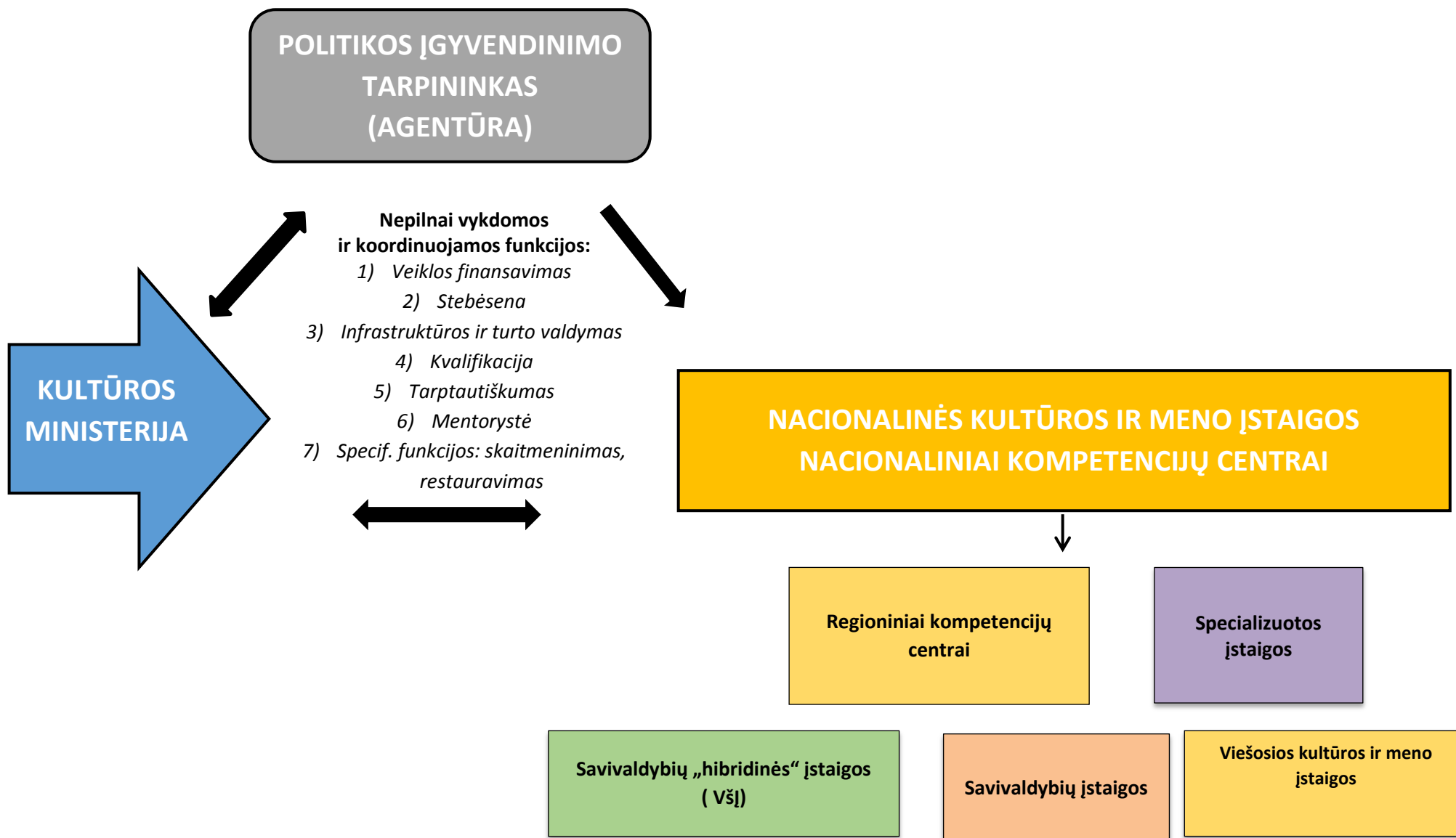
1. Kultūros sektoriaus žmogiškųjų išteklių planavimas. Nacionaliniai ir regioniniai kompetencijų centrai planuoja specialistų poreikį bei jo pokyčius atsižvelgdami į turimus duomenis, vertindami tiek profesionalaus meno, tiek specifinių profesijų specialistų poreikius. Švietimo ir mokslo sistemos įstaigos įtraukiamos į dialogą dėl atskirų studijų programų planavimo ir specialistų rengimo. Bendras požiūris į kultūros srities specialistų rengimą įtvirtinamas tarpinstituciniais susitarimais.

2. Kultūros darbuotojų kvalifikacijos tobulinimo sistemos sukūrimas ir įgyvendinimas. Bendradarbiaujant su nacionaliniais ir regioniniais kompetencijų centrais įgyvendinama kultūros darbuotojų kvalifikacijos tobulinimo sistema. Kompetencijų centrai formuoja ir teikia ministerijai kvalifikacijos kėlimo poreikius, atliepiančią atstovaujamo kultūros sektoriaus poreikius visoje šalyje. Ši sistema turi užtikrinti tiek tobulėjimo galimybes savo srityje, tiek naujų įgūdžių įgijimą. Kvalifikacijos tobulinimosi galimybės pritaikomos vietos lygiu kultūros paslaugas teikiančių kultūros darbuotojų poreikiams, suteikiamos galimybės patirties apsikeitimams specialistų tinkluose. Kaip alternatyva svarstyta šios funkcijos koordinavimą pavesti agentūrai.

3. Paskatų taikymas siekiant tolygaus finansavimo visų kultūros ir kūrybinių darbuotojų atžvilgiu. Valstybė turi siekti mažinti įtampas tarp biudžetinio ir nevyriausybinių sektoriaus kultūros darbuotojų, pripažįstant, kad nevyriausybinių sektorių sukuria socialinę ekonominę naudą ir prisideda prie valstybei svarbių veiklų įgyvendinimo. Todėl reikalinga etapiškai formuoti paskatų mechanizmą atvirą nevyriausybinių sektoriaus organizacijų dalinių išlaidų kompensavimui, sveikos konkurencijos skatinimui bei profesionalumo vystymui.

4. Nuosekli kultūros lauko stebėsenos ir analizės sistema. Sukuriama skirtingų institucijų atliekamos stebėsenos sistema, kuri įgalina nuosekliai analizuoti kultūros lauko raidą. Kultūros politikos stebėsenos ir analizės veiklas koordinuoja Lietuvos Kultūros Tarybos stebėsenos ir analizės centras, prireikus centralizuotai gaunant statistinius duomenis tiek iš Lietuvos statistikos departamento, tiek iš Kultūros ministerijos ir nacionalinių įstaigų. Atliekama nuosekli kultūros lauko analizė pagal jam keliamus politikos uždavinius. Stebėsenos ir analizės duomenys naudojami kultūros politikos planavimui bei ministerijai pavaldžių kultūros ir meno įstaigų valdymui.

NUMATOMA KULTŪROS ĮSTAIGŲ TINKLO SCHEMA (1pav.)

2 kryptis: Kūrybinga asmenybė ir stiprios tapatybės visuomenė.

1. Kultūros reiškiniuose aktyviai dalyvaujantys asmenys pasižymi stipresniu subjektyviu gerovės jausmu, ugdo savo gebėjimus ir turtina asmenybę. Kultūra patiriama turiningai leidžiant laiką kartu su kitais visuomenės nariais, todėl kultūriniai reiškiniai suteikia galimybes ne tik pažinti save, tačiau taip pat suprasti ir kritiškai vertinti visuomenės pokyčius. Aktyviai kultūrinėse veiklose dalyvaujantys asmenys taip pat aktyviau dalyvauja ir visuomeniniame gyvenime. Dalyvavimas kultūrinėse veiklose neša ne tik asmeninę, bet ir visuomeninę naudą.
2. Norint plėtoti socialinę kultūros naudą, turi būti nuolat plėtojama ir kultūrinių reiškinų kokybė. Kultūros ir meno įstaigos bei nepriklausomi kūrėjai ar kultūros lauko darbuotojai turi nuolatos atnaujinti savo veiklą, permąstyti aktualius visuomenės procesus. Kultūros laukas turi turėti galimybes eksperimentuoti, laisvai plėtotis ir atsiverti naujoms patirtims. Tik užtikrinus tokias sąlygas kultūros laukas galės prisidėti prie atviros ir kūrybingos asmenybės ugdymo, atliepti šiuolaikinėje visuomenėje veikiančio individo poreikius. Kadangi kultūros laukas nuolat kinta taip pat turi būti nuolat vystomos ir kultūros vartotojų žinios ir kompetencijos.
3. Tvirtos visuomenės svarbus požymis yra gebėjimas kritiškai mąstyti, vertinti gaunamą informaciją, bei atsakingai formuluoti ir įvairiomis priemonėmis, tarp jų meninės ir kultūrinės raiškos priemonėmis, išreikšti savo pilietinę poziciją. Lietuvos Respublikos Konstitucija sudaro prielaidas nevaržomai skleisti informaciją ir idėjas, saviraiškos laisvės realizavimą sieja su pareigomis ir atsakomybe. Visuomenės informavimo sritį reglamentuojantys įstatymai įtvirtina pagrindinius profesinius žiniasklaidos standartus ir savitvarkos sistemą, numato tam tikrus valstybės finansinės paramos mechanizmus. Tačiau šios prielaidos dar negarantuoja visuomenės informacinio saugumo, atsparumo informacinėms grėsmėms, viešosios informacijos patikimumo ir prieinamumo. Siekiant užtikrinti pliuralistinę, tvarią, tiek vidinėms, tiek išorinėms grėsmėms atsparią visuomenės informavimo aplinką būtinos tokios valstybinės valdžios intervencijos, kurios pasiekiamos maksimaliai neutraliomis priemonėmis, dėl kurių būtų išlaikytas balansas tarp visuomenės interesų.
4. Kultūrinėmis patirtimis kuriamos reikšmių ir vertybių sistemos, kurios yra visuomenės grupių solidarumo, bendro veikimo pagrindas. Jomis kuriami ir permąstomi kolektyviniai tapatumai, stiprinamas visuomenės socialinis kapitalas. Ypatinę socialinę ir ekonominę vertę turi tinkamai išsaugotas ir įveiklintas kultūros paveldas. Jis padeda išsaugoti istorinę atmintį, suvokti savo šalies daugiakultūros tradicijas bei Lietuvos vietą Europos ir Pasaulio istorijoje. Visuomenės aktyvus ir sąmoningas naudojimas kultūros paveldu skatina pagarbą ir toleranciją, įvairioms kultūroms, tapatinimąsi su europinėmis vertybėmis. Dalyvavimas kūrybinėje ir kultūrinėje veikloje yra demokratiją stiprinanti žmonių dalyvavimo viešojoje erdvėje ir visuomeniniame gyvenime forma.
5. Gyventojų dalyvavimo kultūroje ir pasitenkinimo kultūros paslaugomis tyrimo ataskaitoje pateikiama išvada, kad virtualios kultūros paslaugos gali reikšmingai mažinti amžiaus, turtinę, geografinę ir socialinę atskirtį visuomenėje. Šiame tyrime analizuojant dalyvavimo kultūroje kliūtis viena iš esminių nedalyvavimo kultūrinėse veiklose internete kliūčių nurodoma pasiūlos stoka: 30 proc. apklausos dalyvių nurodė ribotą virtualių kultūros paslaugų pasirinkimą, prastą jų kokybę, taip pat nepakankamą

informacijos apie sukurtus produktus sklaidą. Todėl būtina ne tik didinti kultūrinio turinio prieinamumą internete, bet ir skirti daugiau dėmesio jo kokybei bei paslaugų pasiūlai.

6. LIBITOP tyrime įvardintas didelis skaitmeninių šviečiamųjų kultūros paveldo paslaugų plėtros potencialas. Lietuvos atminties institucijos kaupia regionui svarbias kultūros paveldo kolekcijas, kraštotyros dokumentus. Jų pagrindu, bendradarbiaujant su mokytojais, mokykloms galima kurti paslaugas, kurios leistų mokymąsi paversti kūrybiškesniu, moksleiviams įdomesniu procesu; be to, taip būtų užtikrintas skaitmeninio turinio panaudojimas mokantis. Kūrybiškai įtraukus vietinį kultūros turinį, galima padidinti moksleivių susidomėjimą krašto istorija ir tradicijomis.
7. Lietuvos muziejai vis dar yra labiau orientuoti į saugojimą ir kaupimą, todėl neretai susiduria su dideliais sunkumais atliepiant šiuolaikinės visuomenės poreikius. Daugelio muziejų nuolatinės ekspozicijos dažniausiai yra statiškos, per retai atnaujinamos, jose pateikiama informacija ne visuomet yra pritaikyta skirtingoms lankytojų amžiaus grupėms, trūksta betarpiško lankytojo įtraukimo į pažinimo procesą.

Šioje strateginėje kryptyje įgyvendinami į šių tikslų pasiekimą nukreipti uždaviniai:

2 tikslas: Skatinti visuomenės kultūrinį aktyvumą, sudarant sąlygas kūrybai ir dalyvavimui kultūroje.

Uždavinys 2.1: Vystyti talentus suteikiant tolygias sąlygas kūrybai visose meno srityse.

1. Meno finansavimo sistema Lietuvoje nėra pritaikyta skirtingų meno sričių specifikai. Centrinė valdžia, didžiąją lėšų dalį skirdama valstybinių meno įstaigų tinklo finansavimui, pritrūksta lėšų tolygiam visų meno sričių plėtojimui. Sudaromos netolygios sąlygos kurti skirtingų meno sričių talentams.

2. Šiuo metu valstybė daugiausiai lėšų skiria scenos menams. Spektaklių ir koncertų lankymo rodikliai Lietuvoje yra aukšti ir jie didėja. Tačiau net ir scenos menai nėra plėtojami tolygiai - atskirų scenos meno sričių, tokių kaip, pavyzdžiui, šiuolaikinis šokis ar cirkas, talentams ugdyti nesudaromos tokios pat sąlygos vystyti savo kūrybinę veiklą, kaip pvz. aktoriams ar baleto šokėjams. Netolygios galimybes plėtoti savo veiklą riboja scenos menų įvairovė.

3. Per dešimtmetį Lietuva sustiprino tam tikras meno sritis. Įkūrus Lietuvos kino centrą išaugo lietuviškos kino produkcijos gamyba, padidėjo žiūrovų dalis žiūrinių lietuvišką kino produkciją. Įkūrus Lietuvos kultūros tarybą įtvirtintas architektūros ir dizaino sričių finansavimas. Lietuvos kultūros institutas rūpinasi lietuvių literatūros vertimais ir sklaida užsienyje. Tačiau apibendrinant galima konstatuoti, kad meno sričių finansavimas yra netolygus. Ne visi konkrečiose meno srityse veikiantys kompetencijų centrai (meno kūrėjų asociacijos, informacijos ir leidybos centrai) yra vienodai aktyvūs. Tokias funkcijas atliekančios nevyriausybinės organizacijos priklausomos nuo kintančio projekcinio finansavimo. Per mažas finansavimas neigiamai veikia atskirų meno sričių raidą, to pavyzdys galėtų būti mažėjantis galerijų lankomumas Lietuvoje. Tuo tarpu tarptautinėje praktikoje vizualieji menai yra ta meno sritis, kuri sulaukia itin daug publikos dėmesio.

4. Meno sritys taip pat skiriasi ir tuo, kaip jose įgyvendinami meno kūrinio sukūrimo, gamybos ir sklaidos ciklai. Šiuo metu nėra pakankamai analizuojama kaip plėtojasi skirtingos meno sritys, kokie yra talentų ugdymo poreikiai, kokia pagalba reikalinga kiekvienoje iš meno kūrinio gyvavimo ciklo fazių. Valstybės intervencijos į meno sritis nėra iki galo

pritaikomos prie skirtingų sričių poreikių. Meno lauko plėtrai taip pat būtina kokybišką meno procesų refleksiją atliekanti meno kritika, kuri pristato ir aiškina visuomenei šiuolaikinius meno procesus. Lietuvos meno kritika nėra stipri ir jos matomumas visuomenėje nėra didelis. Kultūrinė spauda yra fragmentuota, jos tiražai yra maži.

5. Lietuvos kultūros talentai, turėdami galimybes, aktyviai dalyvauja tarptautiniuose meno raidos procesuose. Tarptautinis bendradarbiavimas visų pirma padeda plėtoti meno reiškinių kokybę Lietuvoje. Tarptautinėje erdvėje aktyvūs Lietuvos menininkai kuria globalų kultūros diskursą taip prisidedami ir prie Lietuvos vardo garsinimo. Tarptautinės veiklos galimybės nėra tolygiai prieinamos visose meno srityse dirbantiems menininkams.

Uždavinys	Priemonės / Veiksmai	Laukiamas poveikis
Uždavinys 2.1: Vystyti talentus suteikiant tolygias galimybes kūrybai skirtingose meno srityse.	1. Sisteminga visų meno sričių raidos analizė ir individualių prioritetų kiekvienai meno sričiai nustatymas.	Centrinė valdžia tolygiai skatina skirtingų meno sričių ir jų talentų vystymąsi, sudaro sąlygas kūrybai ir užtikrina jos sklaidą.
	2. Meno sričių kompetencijų centrų stiprinimas.	

1. Sisteminga visų meno sričių raidos analizė ir individualių prioritetų kiekvienai meno sričiai nustatymas. Atskiros meno sritys (scenos menai ir muzika, vizualieji menai, literatūra, dizainas ir architektūra ir kt.) turėtų būti finansuojamos prie jų specifikos ir raidos poreikių pritaikytomis finansavimo schemomis. Sistemingai atliekama visų meno sričių raidos analizė ir vertinimas. Jomis remiantis kiekvienai sričiai suformuojami individualūs jos talentų ugdymo uždaviniai ir prioritetai atkreipiant dėmesį į tarptautiškumo dimensiją, ryšių su užsienyje gyvenančiais Lietuvos menininkais palaikymą, užsienio menininkų, gyvenančių ir dirbančių Lietuvoje integravimą į Lietuvos kultūros ir meno sceną.

2. Meno sričių kompetencijų centrų stiprinimas. Visose meno srityse palaikomi ir stiprinami kompetencijų centrai (menininkų bendruomenės, meno kūrėjų sąjungos, informacijos centrai ar kt.) Centrai yra atsakingi už konkrečios meno srities plėtojimą, sudaro prielaidas nacionalinio meno sklaidai ir tarptautiniam kultūriniam bendradarbiavimui, formuoja bendrą šalies meno raidą ir skatina menininkų mobilumą ir kūrybiškumą.

Uždavinys 2.2: Skatinti aukštos vertės ir įvairių raiškos formų kultūros prieinamumą visoje Lietuvoje.

1. Lietuvoje stebimi dideli kultūrinio turinio vartojimo skirtumai skirtingose geografinėse vietovėse ir tarp skirtingų visuomenės grupių. Aukštos vertės meninis turinys nėra vienodai prieinamas visoje Lietuvoje. Taip pat nėra tolygumo vertinant prieinamumą ir skirtingų meno sričių aspektu.

2. Mažesnėse vietovėse aukštos vertės kultūrinės paslaugas įmanoma plėtoti tik pritraukiant kultūrinį turinį iš didžiųjų miestų, tačiau tam ne visur pritaikyta infrastruktūra. Dalyje tarpinio dydžio centrų ir apskričių centrų nėra profesionalios muzikos ar scenos menų kolektyvų gastrolėms ar keliaujančioms vizualaus meno parodoms pritaikytų erdvių.

3. Savivalda turi geresnes galimybes pažinti vietos gyventojų kultūrinius poreikius. Tačiau tik dalis savivaldybių atlieka giluminę gyventojų kultūrinių poreikių analizę, planuoja

kokybiškų kultūros paslaugų pasiūlą bei savo įstaigoms nustato auditorijų plėtros uždavinius. Savivaldybės dažnu atveju menkai prisideda arba iš viso neprisideda prie miestuose veikiančių Kultūros ministerijai pavaldžių kultūros įstaigų veiklos plėtojimo.

Uždavinys	Priemonės / Veiksmai	Laukiamas poveikis
Uždavinys 2.2: Skatinti tolygų aukštos vertės ir įvairių raiškos formų kultūros prieinamumą visoje Lietuvoje.	1. Tolygus, aukštos meninės vertės, įvairių meno formų judumo skatinimas.	Skirtingose Lietuvos vietose auga auditorijos kokybiškam kultūriniam turiniui, didėja tokio turinio pasiūla ir įvairovė. Mažėja kultūrinė atskirtis, kas ilgalaikėje perspektyvoje padeda įveikti visuomenės socialinės problemas, stiprina visuomenės toleranciją.
	2. Aktualaus kultūrinio turinio kūrimas ar pritaikymas skirtingus poreikius turinčioms auditorijoms.	

1. Tolygus, aukštos meninės vertės, įvairių meno formų judumo skatinimas. Valstybė dotuoja aukštos meninės vertės kultūrinio turinio judumą tarp skirtingų miestų ir regionų. Siekiama, kad šiomis dotacijomis tolygiai pasinaudotų įvairių meno formų kūrėjai, pvz. šiuolaikinio šokio šokėjai, ar šiuolaikinio vizualaus meno kūrėjai. Taip pat tolygiai pristatoma pasaulinio lygio užsienio menininkų kūryba, tarptautiniai kultūros procesai. Regionų centruose kultūrinė infrastruktūra pritaikoma kokybiško kultūrinio turinio sklaidai. Tam pasitelkiami įvairūs centrinės valdžios ir savivaldos finansavimo šaltiniai, kuriais didinamas kokybiško kultūrinio turinio prieinamumas.

2. Aktualaus kultūrinio turinio kūrimas ar pritaikymas skirtingus poreikius turinčioms auditorijoms. Vaikai (įskaitant kūdikius) ir jaunimas, tautinėms mažumoms priklausantys asmenys, negalią turintys asmenys, senjorai, kitų socialinių grupių atstovai turi skirtingus kultūrinius poreikius, o taip pat skirtingas ekonomines galimybes susimokėti už kultūrinį turinį. Jų poreikiams turi būti kuriamas arba pritaikomas kultūrinis turinys bei užtikrinamas šio turinio pasiekiamumas. Auditorijų planavimas įgyvendinamas bendradarbiaujant su savivaldybėmis ir jos institucijomis. Tokiuose planuose segmentuojamos savivaldybės auditorijos, atliepiami įvairių jos socialinių grupių - skirtingo amžiaus ar lyties, tautinių mažumų, socialinės atskirties, rizikos grupių - kultūriniai poreikiai bei galimybės savo lėšomis susimokėti už kultūrinės paslaugas.

Uždavinys 2.3: Plėtoti dalyvavimą įvairioje kūrybinėje veikloje, ugdant kultūrinės kompetencijas visą gyvenimą.

1. Per pastarąjį dešimtmetį Lietuvos gyventojų dalyvavimas kūrybinėje veikloje sumažėjo. Daugumoje savivaldybių yra gerai išplėtos galimybės dalyvauti folkloro kolektyvų veikloje, išplėtoti šią tradiciją palaikančių profesionalų tinklai. Tačiau keičiantis gyventojų dalyvavimo kūrybinėse veiklose poreikiams, reikalinga didesnė kultūrinių paslaugų įvairovė. Mažesnėse gyvenvietėse tokią paklausą yra sunku patenkinti dėl specialistų trūkumo, tuo tarpu miestuose paslaugų įvairovė ne visiems vienodai prieinama dėl ekonominių priežasčių. Lietuvoje yra gerosios praktikos pavyzdžių, kai įstaigos plėtoja bendruomeninio meno

projektus, tačiau tokių projektų patirties kol kas nedaug, trūksta gerosios tokių projektų praktikos sklaidos.

2. Kūrybinėje veikloje dalyvaujantys gyventojai pasižymi stipresniu subjektyviu gerovės jausmu, jie aktyviau dalyvauja visuomeniniame ir politiniame gyvenime. Tokioje veikloje sukaupiamas socialinis kapitalas, kuris gali būti pasitelkiamas sprendžiant socialines, ekonomines ar kito pobūdžio bendradarbiavimo ir visuomenės solidarumo reikalaujančias problemas. Aktyviai dalyvaujantys kūrybinėje veikloje gyventojai taip pat aktyviau vartoja kultūrines paslaugas.

3. Skirtingose vietovėse yra skirtingos galimybės plėtoti visus gyventojus įtraukiančią kultūros veiklą įvairovę. Iš valstybės ar savivaldybių biudžetų finansuojamos kultūros ar meno įstaigos įgyvendina kultūrinės edukacijos veiklas. Dalis tokių veiklų yra susijusios su įstaigų įgyvendinamomis kūrybinėmis programomis skirtomis suaugusiems, tačiau didžioji kultūrinės edukacijos veiklų dalyvių dalis yra vaikai ir jaunimas. Labai nedidelė kultūrinės edukacijos veiklų dalis yra pritaikyta, pvz. negalią turintiems asmenims, ar vaikams su specialiais poreikiais, senjorams, ar kitoms specialius poreikius turinčioms visuomenės grupėms.

4. Dalyvavimas kultūrinėje veikloje ir pasitenkinimas ja labai priklauso nuo asmenų kultūrinių ar kūrybinių kompetencijų, kurios turi būti ugdomos visą gyvenimą. Kadangi kultūra nuolat kinta, nuolat turi būti ugdomi ir kultūros vartotojų gebėjimai bei atnaujinamos žinios. Siekiant tokių rezultatų, reikalingas tamprus ryšys tarp kultūros politikos ir mokymosi visą gyvenimą politikos. Lietuvoje tokių ryšių tarp šių viena kitą papildančių sričių yra mažai.

5. Bazinės kultūrinės kompetencijos yra ugdomos šeimose, bendraminčių būreliuose, formalaus ir neformalaus švietimo sistemose, savarankiškai. „Kultūros paso“ priemonė sudaro galimybę vaikams ir jaunimui, nepriklausomai nuo jų ekonominės padėties ar gyvenamosios vietos, pažinti įvairias meninės raiškos formas. Tačiau kultūros įstaigų įgyvendinamos edukacijos veiklos retai derinamos su bendrojo lavinimo programomis. Švietimo sektorius nepakankamai panaudoja kultūros įstaigų kuriamas vertes švietimo procesuose.

6. Kultūros edukacijos kokybė taip pat susijusi su švietimo kokybe. Lietuvoje mokyklų tinklas yra nevienalytis kokybės aspektu. Esant dideliems skirtumams tarp mokyklų, vaikai ir jaunimas įgauna ir skirtingos kokybės bazines kultūrines kompetencijas. Taip pat anaip tol ne visų meno sričių mokyklos vaikams yra prieinamos. Pvz. Lietuvos teritorijos padengtumai muzikos mokyklomis yra ganėtinai nuoseklus. Dailės mokyklų kiekis yra ženkliai mažesnis. Dramos – dar mažesnis. Dalies kitų meno sričių atveju vaikams yra prieinamos tik privačios mokyklos, kurių paslaugomis neturi galimybės naudotis visos visuomenės grupės (pvz. baleto). Tokia situacija nesudaro galimybių visiems vaikams rinktis jiems įdomias saviraiškos formas ir aktyviai dalyvauti kultūroje.

Uždavinys	Priemonės / Veiksmai	Laukiamas poveikis
Uždavinys 2.3: Plėtoti dalyvavimą įvairioje kūrybinėje veikloje, ugdant kultūrines kompetencijas visą	1. Teikiama pagalba bendruomeninio meno ir kūrybinės edukacijos projektams bei kitiems bendruomeniniams renginiams.	Stiprėja gyventojų poreikis dalyvauti kultūrinėse, kūrybinėse veiklose, daugiau gyventojų yra linkę plėtoti savo
	2. Kultūrinės edukacijos veiklų įvairioms auditorijoms plėtra.	

gyvenimą	3. Kultūrinio ir kūrybinio turinio įtvirtinimas formalaus švietimo sistemoje.	kūrybinius gebėjimus visą gyvenimą.
	4. Kultūrinio ir kūrybinio turinio įtvirtinimas neformalaus švietimo sistemoje.	Kultūra intensyviau naudojama švietimo sistemoje kaip priemonė siekiant ugdyti piliečius gebančius veikti nuolat kintančiomis aplinkybėmis.

1. Pagalba vykdančioms bendruomeninio meno ir kūrybinės edukacijos projektus. Meno profesionalai ir ypač regioninės kultūros ar meno įstaigos skatinamos plėtoti bendruomeninio meno projektus. Siekiama sudaryti galimybes saviraiškai naudojant įvairias meno rūšis. Vietos lygmeniu kūrybinės edukacijos paslaugas teikiantiems specialistams suteikiamos kvalifikacijos tobulinimo galimybės, galimybės keistis gerąja patirtimi ir jungtis į profesinius tinklus.

2. Kultūrinės edukacijos veiklų įvairioms auditorijoms plėtra. Meno įstaigos įgyvendina įvairioms amžiaus, įvairioms socialinėms grupėms pritaikytus edukacinius užsiėmimus. Tokie užsiėmimai padeda stiprinti įstaigų įgyvendinamų kūrybinių programų supratimą, suvokti kultūrą, kaip visiems bendrą besikeičiančią reikšmių ir vertybių sistemą, kuri yra nuolat permašoma. Įgyvendindami tokias veiklas kultūros operatoriai plečia ir stiprina savo auditorijas.

3. Kultūrinio ir kūrybinio turinio įtvirtinimas mokykloje ir už jos ribų. Formalaus švietimo sistemoje plėtojamos partnerystės su kultūros organizacijomis siekiant praturtinti formaliojo švietimo procesus. Kultūros ir meno įstaigos suderina dalį savo kultūrinės edukacijos veiklų su formaliojo švietimo programomis. Siekiama, kad formaliajame švietime būtų panaudojamos įvairios meno formos įtraukiant ir gatvės meną, neakademinę muziką, dizainą ir kt. jaunimui aktualias raiškos formas.

4. Kultūrinio ir kūrybinio turinio įtvirtinimas neformalaus švietimo sistemoje. Neformalaus švietimo sistema užtikrina kokybiškas įvairių meno sričių vaikų ir jaunimo neformaliojo meninio ugdymo paslaugas, laiku atpažįsta talentus ir padeda jiems skleistis. Neformalaus suaugusiųjų švietimo sistema siūlo kultūrinio ir kūrybinio švietimo galimybes suaugusiems.

Tikslas 3: Formuoti savo tapatumą kuriančios visuomenės kritinį mąstymą ir pilietiškumą

Uždavinys 3.1: Stiprinti gyventojų ir institucijų atsparumą informacinėms grėsmėms, pilietinį aktyvumą ir žinias.

1. Šalies bibliotekos yra didžiausia valstybės informacinė infrastruktūra, užtikrinanti, kad visi Lietuvos gyventojai galėtų naudotis kokybiška ir patikima informacija. Įgyvendindamos savo funkcijas bei vykdydamos veiklą, bibliotekos ne tik užtikrina gyventojams laisvą prieigą prie informacijos šaltinių – bibliotekos sudaro sąlygas visiems visuomenės nariams, nepriklausomai nuo lyties, socialinės padėties, lytinės orientacijos, negalios, rasinės bei

etninės priklausomybės, religijos ar įsitikinimų, naudotis bibliotekos informaciniais šaltiniais bei paslaugomis. Kartu siekiama užtikrinti informacijos turinio ir formų įvairovę – bibliotekose saugomų informacinių išteklių turinys ir forma yra baziniai bibliotekos sėkmės veiksniai, leidžiantys vartotojams pasirinkti kokybiškos ir aktualios informacijos šaltinį bei naudotis patogiausiu būdu, neprisirišant prie vietos ir erdvės.

2. Skaitmeninė aplinka iš esmės keičia vartotojų informacinę elgseną – per dieną vidutiniškai aštuonias valandas praleidžiama naudojantis įvairiomis medijomis: internetu, vaizdo įrašais ir žaidimais, televizija, socialiniais tinklais, radiju, spauda. Tačiau šalyje vis dar nėra sistemiškos medijų ir informacinio raštingumo ugdymo politikos, susiduriama su palaikančio visuomenės požiūrio bei žmogiškųjų ir mokymo(si) išteklių stygiaus problemomis. Turėdamos patirties ir kompetencijų, turtingą mokymosi aplinką, bibliotekos galėtų tapti visuomenės medijų ir informacinio raštingumo ugdymo koordinatorėmis, aktyviomis mokymo(si) dalyvėmis, gebančiomis derinti skirtingas mokymo(si) formas, integruoti medijų ir informacinio raštingumo ugdymą į formalųjį ir neformalųjį švietimą.

3. Kultūros ir švietimo sritys yra išskirtinai svarbios planuojant bei įgyvendinant ilgalaikes visuomenės atsparumo įvairios kilmės informacinėms manipuliacijoms programas, stiprinant visuomenės imunitetą, puoselėjant visuomenės informacinę kultūrą. Šviesti ir ugdyti visuomenę nuo mažens, naikinant bet kokią informacinę atskirtį tarp atskirų visuomenės grupių – svarbus kultūros politikos prioritetas.

4. Visuomenės informavimo aplinka – visuomenės nuomonių ir elgsenos formavimo erdvė. Visuomenės gebėjimas įvertinti šioje erdvėje skleidžiamą informaciją bei nuomones, prireikus atpažinti manipuliacijas, netikrus ar nepatikimus pranešimus ir jų šaltinius, ir kritinis įvertinimas gali svariai kompensuoti žalingos informacijos įtaką, tuo pačių nulemti visuomenės nuotaikas, pvz., nusivylimą ar pasididžiavimą savo šalimi, taigi, nulemti ir tolimesnę šalies raidą bei perspektyvą.

5. Nepaisant įvairių iniciatyvų Lietuvos gyventojai šiandien dar nėra pakankamai kritiškai viešosios informacijos kanaluose pateikiamam turiniui: faktų pateikimo skirtumai skirtinguose informacijos šaltiniuose ar „netikros žinios“ pastebimi gana retai (15–20 proc.), be to, jie dažnai ignoruojami (68 proc.); visuomenės informavimo priemonės retai vertinamos kaip įtakos instrumentas. Todėl šiandien reikšmingu pilietišškai aktyvios, įgalintos, brandžios žinių visuomenės požymiu ir reikalingu instrumentu tampa medijų ir informacinis raštingumas.

6. Visuomenei ugdyti ar įgyti atsparumą padėti gali ir turi kultūros įstaigos / centrai ir jų tinklai, kurie šalia kultūros sklaidos galėtų vystyti kultūrinės edukacijos veiklą. Manipuliavimas viešąja informacija didžiausią neigiamą poveikį visuomenėje sukelia ten, kur yra kultūrinio, istorinio raštingumo ir pilietinio tapatumo ar jo suvokimo stoka. Dėl šios priežasties kultūros srities įstaigos – muziejai, bibliotekos, archyvai, scenos meno, kultūros paveldo ir kitos įstaigos – turi patikėti ne tik turima galia ugdyti visuomenę, bet ir drąsiai priimti jos edukatoriaus vaidmenį. Suvokiant kultūrą kaip minkštosios galios įrankį, paraleliai svarbu sukurti informacinių grėsmių valdymo ir strateginės komunikacijos sistemą visose Kultūros ministerijos veiklos srityse, o kultūros edukacijos priemonėmis ir kultūros paslaugomis minėtam poveikiui kurti koordinuotą atsaką.

7. Šiuo metu Kultūros ministerija nėra lyderė medijų ir informacinio raštingumo srityje, be to, didelė dalis institucijų, įstaigų ar visuomeninių organizacijų įgyvendina pavienes, tarpusavyje persidengiančias, trumpalaikius rezultatus kuriančias iniciatyvas, kurios nėra koordinuojamos aukštesniu politiniu lygiu ir nėra įgavusios strateginės krypties. Tačiau kultūrinės edukacijos srityje gali pasitarnauti sukurtas ir išvystytas bibliotekų tinklas, pasiekiantis kaimus ir mažesnes gyvenvietes. Bibliotekų vaidmuo plečiasi, t. y. bibliotekos

nebėra vien dokumentinio, kultūrinio paveldo kaupėjos ir saugotojos, užtikrinančios prieigą prie informacijos ir žinių išteklių, jos atlieka konsultavimo, ekspertinę veiklą, taip pat jose įgyvendinamos ir plėtojamos į bendruomenę orientuotos paslaugos. Todėl ypač svarbu pritaikyti bibliotekų turimus išteklius stiprinant vietos gyventojų medijų ir informacinio raštingumo, kritinio mąstymo, atsparumo informacinėms grėsmėms kompetencijas.

8. Kitas demokratinės visuomenės sergėtojo vaidmuo tenka žiniasklaidai. Tačiau bet kokios intervencijos į šią sritį turi būti kruopščiai pasvertos, be to, neturi sumenkinti esminių šios srities principų – nepriklausomumo ir pliuralizmo. Iš kitos pusės, šios srities dalyviai, reikalaudami skaidrumo iš visų kitų visuomenės institutų, šią savybę turi demonstruoti patys.

9. Siekdama išlaikyti balansą valstybė turi sukurti tokią ekonominę, politinę atmosferą, kuri būtų pagarbi žiniasklaidos arba visuomenės informavimo sričiai, tačiau reiklūs jos skaidrumui. Todėl pirmiausia svarbu sukurti valstybės paramos žiniasklaidai modelį, kuris ne tik remtųsi savireguliacija ir skatintų Lietuvos žiniasklaidos ir šalies informacinės erdvės gyvybingumą, bet ir sudarytų sąlygas tikėtis valstybės biudžeto lėšų panaudojimo efektyvumo, kontrolės ir atskaitingumo. Tuomet, sudaryti sąlygas visuomenės informavimo skaidrumui ir užkirsti kelią žiniasklaidos priemonių monopolizavimui sukuriant veiksmingus antimonopolinius instrumentus.

10. Siekiant ugdyti ir telkti sąmoningą Lietuvos pilietinę visuomenę, stiprinti pagarbą valstybei, jos istorijai, nacionalinei kultūrai, tradicijai ir paveldui, svarbu sudaryti sąlygas tinkamai paminėti Lietuvos svarbiausių istorinių įvykių ir Lietuvai nusipelnusių asmenybių jubiliejų datas prasmingomis, visuomenę plačiai įtraukiančiomis minėjimo iniciatyvomis. Aktualu nustatyti prioritetines valstybės istorinės-kultūrinės atminties išsaugojimo ir įprasminimo kryptis, aktualizuojant valstybei svarbias istorines datas ir užtikrinant efektyvų valstybės istorinės-kultūrinės atminties išsaugojimo, aktualizavimo ir įprasminimo politikos įgyvendinimą.

Uždavinys	Priemonės / Veiksmai	Laukiamas poveikis
Uždavinys 3.1: Stiprinti gyventojų ir institucijų atsparumą informacinėms grėsmėms, pilietinį aktyvumą ir žinias	1. Sukurti medijų ir informacinio raštingumo mokymo modelį per šalies bibliotekų tinklą.	Informacinėje aplinkoje daugėja kokybiškos informacijos ir žurnalistikos, mažėja dezinformacijos atvejų, į neigiamus visuomenės informavimo reiškinius dažniau reaguoja pati visuomenė. Didėja nuomonių raiška ir įvairovė, viešųjų diskusijų kokybė. Visuomenė tampa atsparesnė vidaus ir išorės grėsmėms bei neigiamam poveikiui.
	2. Sukurti informacinių grėsmių valdymo ir strateginės komunikacijos sistemą Kultūros ministerijos veiklos srityse (kultūros įstaigose).	
	3. Atnaujinti valstybės paramos žiniasklaidai modelį, kuris skatintų informacinės erdvės gyvybingumą, tvarumą ir kultūros raidą.	
	4. Istorinės-kultūrinės atminties aktualizavimas, pilietiškumo ugdymas, tarpkultūrinio dialogo skatinimas, kuriant darnią daugiakultūrę Lietuvos visuomenę.	

1. Sukurti medijų ir informacinio raštingumo mokymo modelį per šalies bibliotekų tinklą. Bibliotekos, turėdamos patirties ir kompetencijų, turtingą mokymosi aplinką ir atnaujintą infrastruktūrą, taps visuomenės medijų ir informacinio raštingumo ugdymo koordinatorėmis, aktyviomis mokymo(si) dalyvėmis, gebančiomis derinti skirtingas mokymo(si) formas. Atskira finansavimo programa leis efektyviau vykdyti visuomenės medijų ir informacinio raštingumo ugdymą, tikslingai prisidės prie formaliojo ir neformaliojo visuomenės švietimo. Nuolat ugdomi gyventojų gebėjimai prieiti prie reikiamos informacijos ir ją analizuoti. Taip pat vystomi gebėjimai suprasti ir kritiškai analizuoti informacijos turinį.

2. Sukurti informacinių grėsmių valdymo ir strateginės komunikacijos sistemą Kultūros ministerijos veiklos srityse (kultūros įstaigose). Sudaromas kultūros įstaigų – (muziejų, archyvų, bibliotekų, scenos meno, kultūros paveldo ir kitų įstaigų) tinklas, kuriame dalijamasi patirtimi apie informacines grėsmes, kuriamas koordinuotas atsakas į jas, ugdomos kultūros įstaigos darbuotojų strateginės komunikacijos kompetencijos, gebėjimai atpažinti ketinimus pasinaudoti kultūros lauku darant neigiamą įtaką ir iš to kylančias grėsmes, reflektuojant į tai kuriamos naujos kultūros paslaugos.

3. Atnaujinti valstybės paramos žiniasklaidai modelį, skatinantį informacinės erdvės gyvybingumą, tvarumą ir kultūros raidą. Pertvarkoma visa valstybės paramos žiniasklaidai sistema, kokybiškai atnaujinami pavieniai jos mechanizmai (Spaudos radijo ir televizijos rėmimo fondas, Lietuvos kultūros taryba ir kt.), konsoliduojamas finansinis kapitalas, prioritetizuojamos paramos sritys ir kryptys, ieškoma naujų paramos formų, užtikrinančių šios srities nepriklausomumą ir tvarumą. Didinamas žiniasklaidos, taip pat ir kultūrinės, gyvybingumas ir atitikimas šiuolaikiniams gyventojų poreikiams.

4. Istorinės-kultūrinės atminties aktualizavimas, pilietiškumo ugdymas, tarpkultūrinio dialogo skatinimas, kuriant darnią daugiakultūrę Lietuvos visuomenę. Nustatytos prioritetinės valstybės istorinės-kultūrinės atminties išsaugojimo ir įprasminimo kryptys, aktualizuojant valstybei svarbias istorines datas. Visuomenė aktyviai įsitraukia į Lietuvos valstybei reikšmingų datų minėjimo iniciatyvas, didėja Lietuvos piliečių pasididžiavimas savo šalimi, stiprinamas visuomenės solidarumas.

Uždavinys 3.2: Plėtoti gyventojų galimybes prisiminti ir permąstyti istoriją.

1. Istorinių ir kultūrinių įvykių pasakojimą bei komunikaciją vykdančios atminties institucijos (muziejai, bibliotekos ir archyvai), kurios į savo veiklas įtraukia gyventojus, atlieka svarbią visuomeninę funkciją. Tačiau, atminties institucijų potencialas nėra pakankamai išnaudojamas kuriant ir puoselėjant visuomenės grupių solidarumą, stiprinant regioninę, socialinę ir kultūrinę atskirtį, stiprinant ryšius tarp skirtingų socialinių grupių narių, įtvirtinant europines vertybes. Kūrybingos atminties institucijų veiklos užtikrinimui reikalingi inovacijomis pagrįsti ir informacinės visuomenės poreikius atitinkantis sprendimai. Įgyvendinant tokias veiklas turi būti siekiama kokybiško, savalaikio ir visuomenei aktualaus atminties institucijose saugomo turinio pristatymo.

2. Kultūros paveldas yra svarbus šalies išteklius, kurį būtina išsaugoti ir kartu sumaniai pritaikyti visuomenės reikmėms. Paveldo politiką ilgą laiką buvo sutelkta į kontrolės veiklas, skiriama mažai dėmesio visuomenės ir paveldo objektų valdytojų sąmoningumo ir gebėjimų vystymui. Taip pat valstybė neturi aiškių kultūros paveldo saugojimo prioritetų. Paveldo valdytojų žinios ir paveldo verčių supratimas nėra pakankamas. Dėl to paveldo objektai dažnai nėra tinkamai prižiūrimi.

3. Atminties institucijų rinkiniai yra ženkliai koncentruoti, o saugomų vertybių mobilumas yra mažas. Tokiomis aplinkybėmis priėjimas prie paveldo objektų yra ribotas. Vietinės reikšmės atminties institucijos turi didesnes galimybes vietos istorijos pasakojimams, bet jiems, dėl sudėtingos vertybių skolinimo tvarkos bei didelių finansinių išlaidų draudimui, ne visada prieinami tokius pasakojimus sustiprinti galintys eksponatai, saugojami kitose atminties institucijose. Tai mažina galimybes kokybiškai įtraukti vietos bendruomenes į istorijos pasakojimą.

4. Siekiant stiprinti vietos tapatybę svarbu užtikrinti valstybinių muziejinių kolekcijų kryptingą kaupimą, tinkamą išsaugojimą ateities kartoms bei komunikavimą dabarties visuomenei aktualioms problemomis. Muziejai nėra tik laisvalaikio praleidimo vietos, jie yra mokymosi ir dalyvavimo kultūroje vietos. Muziejams labai svarbu bendradarbiauti ne tik su įprastomis tikslinėmis auditorijomis, bet ir su vietos bendruomenėmis, pažinti ir atliepti jų lūkesčius, tokiu būdu prisidedant prie visuomenės švietimo ir socialinės integracijos. Muziejai svarbūs ne tik dėl to, ką saugo, bet ir kaip saugomą paveldą panaudoja dabarties aktualioms problemoms kelti bei diskutuoti. Nors šiuolaikinės informacinės ir ryšių technologijos sudaro galimybes naudoti skaitmenintą kultūros paveldą naujų interaktyvių paslaugų kūrimui, Lietuvoje per mažai dėmesio skiriama suskaitmeninto kultūros paveldo naudojimui visuomenei naudingais tikslais. Skaitmeninimas sudaro geresnes prieigos prie kultūros paveldo sąlygas ir panaudojimo visuomenei naudingais tikslais galimybes.

5. Šiuolaikiniai visuomenei pradeda trūksti esminių žinių apie etninę kultūrą, nes nutrūko nuoseklus gyvosios tradicijos perdavimas iš kartos į kartą. Papročiai, liaudies dainos, tradicijos, ypač miestuose, traukiasi iš kasdienio žmonių gyvenimo, todėl vietos bendruomenėms ir švietimui atitenka pagrindinis vaidmuo formuojant poreikį etninei kultūrai. Tuo pačiu visuomenėje formuojasi skeptiškas požiūris į kultūros reiškinius apibrėžiamus kaip etnokultūrą, kuri suvokiama kaip kažkas archajiško ir provincialaus. Reikia įgalinti ir vietos bendruomenes kuo daugiau lokalinio tapatumo apraiškų perduoti per gyvąją tradiciją. Svarbu sudaryti sąlygas visuomenei pažinti Lietuvos etninę ir kultūrinę įvairovę, stiprinti suvokimą apie tautinių mažumų reikšmę ir jų indėlį į visuomenės ir valstybės raidą, kartu užtikrinti tautinių mažumų dalyvavimą kultūrinėje veikloje. Tačiau svarbu ir rasti inovatyvius būdus kaip perteikti tradiciją per šiuolaikinius dizaino gaminius, tradicinių medžiagų pritaikymą netradiciniams sprendimams, kulinarinį paveldą, netgi per video žaidimus ir šiuolaikinį meną.

6. Įgyvendinant lietuvių valstybinės kalbos politiką susiduriama su kalbos išsaugojimo tikslų ir asmeninių žmogaus teisių bei laisvų proporcingo suderinimo iššūkiais. Lietuvių kalba turi būti išsaugota ir plėtojama kaip dinamiška raiškos priemonė. Lietuvių valstybinės kalbos politika ir lietuvių kalbos išsaugojimas turi tenkinti visuomenės, įskaitant ir užsienyje gyvenančius tautiečius, socialinės, nacionalinės ir kultūrinės vienybės poreikį. Jos vaidmuo jungiant visų tautybių Lietuvos piliečius turi būti akcentuojamas kartu išlaikant pagarbą kitų kultūrų savitumui ir įvairovei. Bendrinė lietuvių kalba turi būti puoselėjama kaip visuomenę telkianti ir įvairiakalbes Lietuvos bendruomenes jungianti į valstybės gyvenimą. Lietuvių kalbos tarmės yra lietuvių kalbos ir kultūros turtas, atlieka svarbias bendruomenių vienijimo funkcijas, todėl yra saugotinos ir puoselėjamos.

Uždavinys	Priemonės / Veiksmai	Laukiamas poveikis
Uždavinys 3.2: Plėtoti gyventojų galimybes prisiminti ir permąstyti istoriją.	1.Paveldo objektų valdytojų žinių ir įgūdžių stiprinimas bei objektų aktualizavimas per aktyvų dialogą su visuomene.	Visuomenė geriau suvokia savo ryšį su šalies kultūros paveldo vertybėmis bei jaučia atsakomybę už jų išsaugojimą. Tuo pačiu didėja atminties institucijų bei paveldo objektų prieinamumas ir patrauklumas, paveldo objektų valdytojai aktyviai vysto dialogą su visuomene. Didesnė visuomenės dalis lankosi atminties institucijose ir paveldo objektuose, domisi savo šalies istorija, suvokia ir vertina daugiatautę ir daugiakultūrę jos praeitį.
	2.Materialaus ir nematerialaus paveldo aktualizavimas šiuolaikinėmis priemonėmis.	
	3.Perėjimas nuo enciklopedinio pasakojimo prie antropocentristinio (orientuoto į žmogų) požiūrio.	
	4.Kalbos politikos demokratizavimas.	
	5.Etninės kultūros populiarinimas pasitelkiant šiuolaikinę kūrybą ir netradicinius sprendimus.	

1. Paveldo objektų valdytojų žinių ir įgūdžių stiprinimas bei objektų aktualizavimas per aktyvų dialogą su visuomene. Tikimasi, kad per artimiausius metus bus pašalintos pagrindinės efektyvaus kultūros paveldo administravimo kliūtys: sumažintas kultūros paveldo apsaugą reglamentuojančių teisės aktų skaičius ir jų nuostatų nesuderinamumas, bei subalansuotas kultūros paveldo administravimo ir paslaugų teikimo procesuose dalyvaujančių institucijų skaičius. Kultūros paveldo objektų tvarkybos srityje bus vadovaujamosi darnios plėtos principais, todėl daugiau dėmesio bus galima skirti efektyviai paveldo apsaugos prevencijai, paskatų sistemos kultūros paveldo valdytojams tobulinimui, visuomenės įtraukimui į paveldo apsaugos bei įveiklinimo procesus. Skiriant valstybės lėšas paveldo tvarkybai bus vadovaujamosi ilgalaikę objektų aktualizavimo vizija bei skatinamas dialogas su visuomene dėl geresnio jų pritaikymo.

2. Materialaus ir nematerialaus paveldo aktualizavimas šiuolaikinėmis priemonėmis. Užtikrinus nuoseklų kultūros politikos įgyvendinimą, atminties institucijų srityje bendrai planuojamos visų Lietuvos atminties institucijų veiklų kryptys. Plėtojamas ir atnaujinamas fizinis bei virtualus prieinamumas, stiprinamas atminties institucijų atsivėrimas visuomenei, didinamos visuomenės galimybės dalyvauti atminties institucijų veikloje. Atminties institucijos, plėtodamos šias veiklas įtraukia gyventojus, atsiveria visuomenei kaip kūrybiška, moderni ir atvira pasaulio pažinimo erdvė. Atminties institucijose vykdomas ne fragmentiškas, bet nuoseklus, moksliniais tyrimais

grįstas istorinių įvykių pasakojimas ir visuomeninių aktualijų permąstymas. Demokratiškai nustatomos atminties institucijų komunikacijos, viešinimo, sklaidos ir edukacijos veiklų prioritetinės temos, lanksčiai atliepiančios visuomenės aktualijas, lūkesčius bei poreikius.

3. Perėjimas nuo enciklopedinio pasakojimo prie antropocentristinio (orientuoto į žmogų) požiūrio. Materialus ir nematerialus kultūros paveldas panaudojamas nagrinėti aktualias šiandienos problemas (migracija, atsakingas vartojimas, tolerancijos stoka ir pan.), o muziejų ekspozicijų atnaujinimas vykdomas įtraukiant tikslines grupes, vietas (miesto, regiono, miestelio, apylinkės, tautinių mažumų ir kt.) bendruomenes, kiekvieno jų indėlis svarbus, kuriant muziejinio pasakojimo kūrimą.

4. Etninės kultūros populiarinimas pasitelkiant šiuolaikinę kūrybą ir netradicinius sprendimus. Etninės kultūros prestižo visuomenėje atstatymu turėtų užsiimti ne tik atminties institucijos, bet reikšmingai gali prisidėti ir įvairių sričių kūrybiniai darbuotojai formuojant „etno“ meno teigiamą įvaizdį, skleidžiant etninę kultūrą moderniomis, patraukliomis formomis. Toks požiūris turi paskatinti visuomenę pozityviai suvokti etnokultūrą kaip savo tapatybės dalį, skatinti jaunimą domėtis savo šaknimis, o ilgalaikėje perspektyvoje atkurti nematerialaus kultūros paveldo ir jo išsaugojimo svarbos suvokimą bendruomenėje ir šeimoje

5. Kalbos politikos demokratizavimas. Kalbos politikos demokratizacija, prisideda prie įvairovės skatinimo, tolerancija grįstos pilietinės visuomenės vystymo. Lietuvių kalba saugoma kaip dinamiškas ir šiandieninius reflektyvios komunikacijos poreikius atliepiantis nematerialus paveldas, kartu su tautinių mažumų kalbomis sudarantis bendrą darnią visumą. Iškiriamos priemonės, suteikiančios galimybes gyvam kalbos vartojimui. Užtikrinamos tautinių mažumų galimybės naudoti savo gimtąją kalbą. Skatinamos Lietuvių kalbos išsaugojimo veiklos, ypač susijusios su tarmių, kaip regionų identiteto stiprinimo bei neatsiejamoms lietuvių kalbos sudėtinės dalies, dokumentavimu, skaitmeninimu ir gyvu vartojimu. Stiprinama demokratinė diskusija kalbos politikos klausimais bei tarpinstitucinis kalbos politikos koordinavimas, įtraukiantis pelno nesiekiančias organizacijas ir menininkus.

3 kryptis: Ekonominę vertę kurianti kultūra.

1. Kultūra atlieka svarbią socialinę funkciją, kuri neabejotinai kuria ekonomines vertes, tačiau jas dažniausiai nėra paprasta tiesiogiai apibrėžti ir pamatuoti. Didelę dalį kultūrinių paslaugų finansuoja ne tik valstybė, bet ir kultūrinės paslaugas gaunantys vartotojai. Kultūrinės paslaugos ir produktai dažniausiai generuoja pajamas, o kai kuriais atvejais tokios kultūrinės veiklos gali būti pelningos. Kultūros ir kūrybinės industrijos (KKI) prisideda prie ekonominio augimo ir konkurencingumo, rinkos santykiais grįstų darbo vietų kūrimo.

2. Viena didžiausių KKI verčių – tai sektoriaus tarpdiscipliniškumo kuriamos tarpsektorinės jungtys ir inovacijos. Skandinavijos šalys jau suformavo gilią kultūros turiniu ir dizainu pagrįstų inovacijų tradiciją, kuri duoda itin reikšmingų rezultatų skatinant tradicinės pramonės ir technologines inovacijas bei atsispindi per aiškią inovacijų indekso priklausomybę nuo šalies dizaino indekso.¹³ Lyginant Lietuvą su kitomis šalimis, kultūros turinys vis dar menkai išnaudojamas lietuviškų produktų gamybai ir paslaugoms, kurių eksporto apimtys yra sąlyginai mažos, o tai atskleidžia, jog Lietuvoje kultūros ekonominis potencialas nėra pakankamai išnaudotas. Lietuvos gamintojai dažniausiai gamina kitų šalių užsakymu, pagal jų dizainą ar projektus, didžiausią gaminio pridėtinę vertę palikdami užsakovui. Lietuva vis dar pozicionuojama kaip pigios gamybos, bet ne kaip naujų gaminių ir inovacijų kūrėja. Siekiant Lietuvos ekonominio konkurencingumo, neišvengiamai teks pereiti nuo tradicinės gamybos prie naujų produktų kūrimo, o tam būtinas ne tik kokybiškas kultūros turinys ir kūrybinės inovacijos, bet ir gebėjimas efektyviai panaudoti kultūrą kaip vieną didžiausių pridėtinųjų verčių generuojantį ekonominį resursą, t. y. sukurti tinkamas sąlygas ir stiprinti gebėjimus kultūros turinį transformuoti į rinkai aktuales produktus ir paslaugas.

3. Kiek labiau matomą ir aiškiau išreikštą indėlį Lietuvoje kultūra sudaro ne produktų gamybos, bet paslaugų, ypač turizmo srityje. Kultūros turinys, kultūros paveldo vertingosios savybės sudaro didžiąją ir esminę kiekvieno pasakojimo apie lankytinus objektus dalį ir yra viena pagrindinių priežasčių keliauti. Dėl šios priežasties kultūros turinys generuoja didžiąją dalį turizmo srauto į Lietuvą bei skatina vidaus turizmą, kas, savo ruožtu, palaiko nuo turizmo srautų priklausomas apgyvendinimo, maitinimo ir kitas paslaugas, skatina tvarią regionų plėtrą, kur vietinės rinkos paklausa būtų per menka vietos verslo plėtrai.

4. Kultūros poveikis ekonominiam konkurencingumui pasireiškia ir netiesiogiai. Kokybiškos kultūros paslaugos daro įtaką vietos gyvenimo kokybei ir regiono darbo rinkos patrauklumui: padeda regione išlaikyti dirbančiuosius, ypač aukštos kvalifikacijos specialistus. Vietoje veikiančios patrauklūs kultūros židiniai, kultūros paveldo objektų įveiklinimas sudaro sąlygas smulkių verslų plėtrai. Tokių kultūriškai aktyvių židinių plėtojimas gali būti pasitelkiamas miesto erdvių atnaujinimui. Todėl norint įvertinti kultūros paslaugų ekonominę naudą, būtina ne tik stebėti kultūros paslaugų teikėjų uždirbtas pajamas, tačiau taip pat įvertinti platesnį kultūros paslaugų poveikį ekonominiam regiono konkurencingumui.

5. Netiesioginės kultūros operatorių kuriamos ekonomikos vertės Lietuvoje nėra tinkamai analizuojamos bei apskaičiuojamos. Didžioji dalis pastangų vertinant kultūros operatorių kuriamą ekonominę vertę buvo sutelktos į jų veiklos administravimo efektyvumą bei pajamų didinimą. Efektyvus kultūros įstaigų valdymas yra aktualus nuolatos. Tuo tarpu didžioji dauguma kultūros sektoriuje veikiančių dalyvių yra pelno nesiekiančios viešąsias funkcijas

¹³ <https://www.worldscientific.com/worldscibooks/10.1142/6052/Design-Inspired-Innovation>

įgyvendinančios organizacijos, todėl vertinant jų veiklos rezultatus, taip pat ir kuriamą ekonominę vertę, turi būti tinkamai atsižvelgiama į visas jų įgyvendinamas viešąsias funkcijas bei jų sukuriamas naudas.

6. Kultūros operatorių ir menininkų veiklos metu sukuriamas intelektualinis produktas turi ekonominę vertę, pajamos iš jų uždirbamos ne tik tradiciniais sklaidos būdais, tačiau taip pat per kultūrinio turinio sklaidą medijomis. Galimybes uždirbti pajamas iš tokios sklaidos mažina dideli piratinės produkcijos vartojimo mastai Lietuvoje. Vidaus rinka kultūrinei produkcijai nėra išplėtotą. Individualiems menininkams trūksta pajėgumų ir gebėjimų pasinaudoti savo sukuriamos intelektualinės produkcijos ekonominėmis vertėmis.

Šioje strateginėje kryptyje įgyvendinami šio tikslo pasiekimą nukreipti uždaviniai:

Tikslas 4: Efektyviai naudoti kultūros išteklius tvariam ekonominiam augimui ir konkurencingumui.

Uždavinys 4.1: Sutelkti kultūros išteklius socialiniam kapitalui ugdyti.

1. Netiesioginės kultūros operatorių kuriamos ekonomikos vertės Lietuvoje nėra tinkamai analizuojamos bei apskaičiuojamos. Šiuo metu nėra išplėtotas kokybinis kultūrinių veiklų kuriamos socialinės-ekonominės naudos vertinimas. Tačiau, siekiant įtvirtinti strateginį kultūros, kaip didžiulę vertę visuomenei ir ekonomikai kuriančio sektoriaus, vaidmenį, būtina sistemiškai įvertinti visus kultūros kuriamus tiek tiesioginius, tiek ir netiesioginius ekonominius bei socialinius efektus. Nežinant ir nesuvokiant kultūros kuriamos pridėtinės vertės, nesuprantamas ir kultūros vaidmuo visuomenėje bei valstybės ekonomikoje, o tuo pačiu ir poreikis investuoti į visuomenės kultūrinę patirtį, į kultūros paslaugų prieinamumą ir įtraukumą.

2. Kultūros paslaugų pasiūla lemia vietos gyvenimo kokybę ir regiono ekonominį konkurencingumą, vietos darbo rinkos patrauklumą: padeda regione išlaikyti dirbančiuosius, ypač aukštos kvalifikacijos specialistus. Vietoje veikiančys patrauklūs kultūros židiniai, kultūros paveldo objektų įveiklinimas sudaro sąlygas smulkių verslų plėtrai. Tokių kultūriškai aktyvių židinių plėtojimas turėtų būti pasitelkiamas miesto erdvių atnaujinimui. Su paveldo išsaugojimu susijusios bendruomenių iniciatyvos taip pat skatina vietos gyventojų kultūrinį verslumą, įsitraukimą į platesnės apimties kultūros rinkodaros veiklas.

3. Kultūros paslaugų pasiūla prisideda prie vietovės ekonominio augimo. Stambaus kapitalo įmonės, planuojančios investuoti į savo verslo plėtrą Lietuvoje, dažniausiai atkreipia dėmesį ne tik į investicinę aplinką ar vietovės infrastruktūrą, bet taip pat domisi kultūrinių paslaugų įvairove, taip siekdamos užtikrinti turiningą savo darbuotojų laisvalaikį. Šiuo metu kultūrinių paslaugų žemėlapis nėra investicijų pritraukimo į Lietuvą strategijos dalimi. Riboti regionuose įsikūrusių kultūros įstaigų žmogiškieji ištekliai bei kompetencijos kultūrinio verslumo srityje stoka taip pat lemia menką kultūros paslaugų, galinčių generuoti ekonominę pridėtinę vertę, pasiūlą. Netolygus kokybiškų kultūros paslaugų prieinamumas prisideda prie socialinės ir ekonominės atskirties gilinimo.

4. Dalyvavimas kultūroje turi esminę įtaką asmenybės, o per ją – ir visos visuomenės pažangai. Asmenys, kuriems nuo mažens sukurama kokybiškų kultūros paslaugų pasiūla ir sudaromos galimybės dalyvauti kultūros veiklose, kuria didesnę pridėtinę socialinę ir ekonominę vertę visuomenei: tampa kūrybiškesni, geriau išsilavinę, aktyvesni ir labiau atsakingi priimdami svarbius savo gyvenimo sprendimus, atitinkamai gaunantys didesnes pajamas, rečiau priskiriami įvairioms socialinės ar sveikatos rizikos grupėms (rečiau serga depresija, mažiau

linę į savižudybes, nusikaltimus, atsparesni skurdo kultūrai). Užsienio šalių ir pačios Lietuvos gerosios praktikos liudija, kad socialiai jautrių ar sveikatos problemų turinčiųjų įtraukimas į kultūros veiklas turi teigiamą ir reikšmingą poveikį sprendžiant socialines ir sveikatos problemas. Kultūra yra vienas esminių ir nepakeičiamų socialinio kapitalo formavimosi šaltinių, todėl sudaro visuomenės socialinės gerovės ir ekonominio augimo pagrindą. Siekiant pažangios Lietuvos visuomenės ir augančios bei tvarios ekonomikos, būtina ugdyti kritinę masę kultūros veiklose dalyvaujančių žmonių.

Uždavinys	Priemonės / Veiksmai	Laukiamas poveikis
Uždavinys 4.1: Sutelkti kultūros išteklius socialiniam kapitalui ugdyti.	1. Kultūros kuriamos socialinės ekonominės naudos vertinimo sistemos sukūrimas.	Įvertintas (žinomas, viešinamas, suvokiamas) kultūros indėlis kuriant visuomenės gerovę.
	2. Kultūros dalies įtraukimas į vietos ekonominės regeneracijos strategijas.	Kultūros potencialas efektyviau naudojamas gyvenimo kokybei ir patrauklumui regionuose (pagerėjusi/ aukštesnė gyvenimo kokybė regionuose, kur pasitelkiami kultūros ištekliai). Atsiranda kritinė masė kūrybiškų, socialiai atsakingų, ekonomiškai savarankiškų visuomenės narių, kurie kuria aukštesnę ekonominę vertę (didesnis BVP, aukštesnė pridėtinė vertė, mažesnės socialinės išmokos).
	3. Investicijų dalies nustatymas kultūros poreikiams planuojant ir vystant naujus viešosios infrastruktūros objektus, regeneruojant, modernizuojant esamą viešą infrastruktūrą.	
	4. Kūrybinė vietokūra – vietos bendruomenių įgalinimas naudoti kultūros turinį ir resursus vietos, regiono identiteto sukūrimui ir stiprinimui, didinant regiono patrauklumą vietos gyventojams ir turistams.	
	5. Kultūrinio verslumo (bendruomeniškumo) skatinimas, vietos lyderių ugdymas ir įgalinimas per kultūrinės vietos iniciatyvas.	
	6. Kultūros veiklų integravimas į sveikatos priežiūros ir socialines paslaugas.	

1. Kultūros kuriamos socialinės ekonominės naudos vertinimo sistemos sukūrimas. Identifikuojamos reikšmingiausios kultūros generuojamos tiesioginės ir netiesioginės vertės, jų poveikio sritys (sektoriai), vertinimo kriterijai, galimai ir kompleksinio jų poveikio bei sąsajų su kitais sektoriniais įverčiais matavimo instrumentai (indeksai, pvz. kultūros reikšmingumo lygmuo gyvenimo kokybės, regiono plėtros indekse ir pan.).

2. Kultūros dalies įtraukimas į vietos ekonominės regeneracijos strategijas. Kultūros infrastruktūros ar paveldo atnaujinimas planuojamas kaip vienas iš neatsiejamų vietovės ekonominės regeneracijos elementų. Stiprinami vietos bendruomenių ir paveldo objektų valdytojų gebėjimai, įtraukiant visas suinteresuotas puses, skatinant jų dialogą.

3. Investicijų dalies nustatymas kultūros poreikiams vystant naujus viešosios infrastruktūros objektus, regeneruojant, modernizuojant esamą viešąją infrastruktūrą. Skandinavijos šalių pavyzdys liudija, kad nustačius 1 proc. investicijų reikalavimą kultūros poreikiams vystant naujus ar modernizuojant esamus viešosios infrastruktūros objektus, palaipsniui keičiamas ir investuotojų, ir vietos bendruomenių požiūris į gyvenamąją aplinką, bei kultūros vaidmenį teikiant viešąsias paslaugas, išauga socialinė atsakomybė ir įsitraukimas formuojant gyvenimo kokybei ir viešosioms paslaugoms palankesnę aplinką.

4. Kūrybinė vietokūra – vietos bendruomenių įgalinimas naudoti kultūros turinį ir resursus vietos, regiono identiteto sukūrimui ir stiprinimui, didinant regiono patrauklumą vietos gyventojams ir turistams. Šis metodas skatina bendruomenių dialogą su vietos valdžia, siekiant kurti paslaugas arčiausiai žmonių.

5. Kultūrinio verslumo (bendruomeniškumo) skatinimas, vietos lyderių ugdymas ir įgalinimas per kultūrinės vietos iniciatyvas. Vietos bendruomenių kultūrinių iniciatyvų skatinimas auginant jų lyderystę ir socialinę atsakomybę. „Kultūros agentų“ pagalba regionuose įgalinant vietos bendruomenes naudotis kultūros ištekliais socialiniams, regioniniams sprendimams.

6. Kultūros veiklų integravimas į sveikatos priežiūros ir socialines paslaugas. Pažeidžiamų visuomenės grupių įtraukimas į kultūrinės veiklas.

Uždavinys 4.2: Stiprinti KKI sektoriaus verslumą ir skatinti įsitraukimą kuriant inovacijas.

1. Lietuva nuosekliai užima paskutiniąsias vietas Europos inovacijų švieslentėje. Vakarų Europos ir Skandinavijos šalių pavyzdžiai rodo, kad egzistuoja tiesioginis ryšys tarp šalies dizaino ir inovacijų indeksų. Tai taip pat atskleidžia Lietuvos nesugebėjimą realizuoti Lietuvos kultūros ir kūrybinių, o ypač dizaino inovacijų potencialo, įgalinti jį pagreitinti Lietuvos ekonomikos augimą ir pažangą.

2. Viena didžiausių KKI verčių – sektoriaus tarpdiscipliniškumo kuriamos tarpsektorinės jungtys ir inovacijos. Lyginant Lietuvą su kitomis šalimis, kultūros turinys vis dar menkai išnaudojamas lietuviškų produktų gamybai ir paslaugoms, kurių eksporto apimtys yra sąlyginai mažos, o tai atskleidžia, kad Lietuvoje kultūros ekonominis potencialas nėra pakankamai išnaudotas. Siekiant Lietuvos ekonominio konkurencingumo, būtinas ne tik kokybiškas kultūros turinys ir kūrybinės inovacijos, bet ir gebėjimas efektyviai panaudoti kultūrą kaip vieną didžiausių pridėtinųjų verčių generuojantį ekonominį resursą, t. y. sukurti tinkamas sąlygas ir stiprinti gebėjimus kultūros turinį transformuoti į rinkai aktualius produktus ir paslaugas, pritaikyti kitų sektorių poreikiams.

3. Svarbus iššūkis, su kuriuo susiduria KKI operatoriai, yra menka gyventojų perkamoji galia ir silpna vidaus rinka. KKI įmonės ir tokiais praktiškai užsiimančios kūrybiniai profesionalai yra smulkūs ekonominiai operatoriai. Neišnaudojamas jų potencialas kuriant klasterius ir kitas bendradarbiavimo galimybes. Jų veiklų skatinimui reikalingos šio sektoriaus specifikai pritaikytos priemonės, kuriomis būtų mažinamos tokioms veikloms būdingos ekonominės rizikos, geriau pažįstami vartotojų poreikiai, vystomos tiek vietos, tiek ir užsienio rinkos. Skirtingoms KKI sritims, ypač kinui, dizainui, architektūrai būdinga specifika, į kurią turi būti atsižvelgiama plėtojant šių sektorių skatinimo priemones.

5. Kultūrinio turizmo veiklos, plėtojamos miestuose ir regionuose, yra vienas iš efektyviausių būdų pasitelkti kultūros išteklius ekonominei vertei kurti. Siekiant sudaryti tinkamas sąlygas kultūrinio turizmo plėtrai, svarbus bendradarbiavimas tarp kultūros operatorių ir vietos savivaldos: nesant turizmui pritaikytos miesto ar regiono infrastruktūros (viešbučių, maitinimo įstaigų, transporto paslaugų ir pan.) kultūros paslaugų pasiūlos nepakanka kultūrinio turizmo veiklų plėtojimui. Šiuo metu Lietuvoje plėtojamos įvairios vietos kultūros kelių iniciatyvos, tačiau joms trūksta europinio konteksto, atskleidžiančio Lietuvos kultūros lauko išskirtinumą Europos ir pasaulio kontekste.

6. Didelis piratinės produkcijos vartojimo lygis neigiamai veikia KKI aplinką. Autoriams reikalinga pagalba ginant savo autorines teises, taip pat komercializuojant autorinius produktus.

7. Lietuvos kultūros institutas ir kultūros atašė tinklas padeda kultūros sektoriui įsiliesti į tarptautinius kultūros procesus. Tačiau skirtingoms sritims tokia pagalba suteikiama netolygiai. Skirtingos institucijos vykdo kultūrinės diplomatijos ir kultūrinio eksporto plėtojimo veiklas. Kultūros tarptautiškumo veiklų ekonominės vertės atsiskleidžia pristatant Lietuvą užsienyje ir stiprinant jos įvaizdį. Tačiau trūksta tarpinstitucinio sutarimo, kaip tokios veiklos turėtų būti skatinamos, kaip bus plėtojamos skirtingos šiomis veiklomis sukuriamos vertės. Neintegruojant atskirų institucijų pastangų, nėra gaunama didžiausia tokiomis veiklomis sukuriamą naudą.

Uždavinys	Priemonės / Veiksmai	Laukiamas poveikis
Uždavinys 4.2: Stiprinti KKI sektoriaus verslumą ir skatinti įsitraukimą kuriant inovacijas.	1. KKI įgalinimas dalyvauti inovacijų kūrimo priemonėse.	KKI sukuriamos ekonominės pridėtinės vertės didėjimas.
	2. KKI bendradarbiavimo su kitais sektoriais skatinimas - stiprinti gebėjimus kultūros turinį transformuoti į rinkai aktualius produktus ir paslaugas, pritaikyti kitų sektorių poreikiams.	Augantis kultūros produktų ir paslaugų vartojimas vidaus rinkoje ir eksportas, augantis Lietuvos BVP. Auga vidaus ir atvykstamasis turizmas
	3. KKI sektoriaus įmonėms pritaikytų priemonių sukūrimas.	Pajamų, gaunamų iš intelektualinės nuosavybės, augimas.
	4.1. Kompleksinė kultūros objektų rinkodara, kultūros kelių plėtra. 4.2. Kultūros paveldo, kaip materialaus ir nematerialaus resurso (per jo istorijos pasakojimą, vertingųjų savybių atskleidimą), įveiklinimo skatinimas.	

	5. Paskatų sistemos autoriams tobulinimas; legalios autorinės produkcijos naudojimo skatinimas, piratavimo prevencija	
	6. Integruotas kultūros tarptautiškumo skatinimas.	Tarptautinės kultūros auditorijos plėtra.

1. KKI įgalinimas dalyvauti inovacijų kūrimo priemonėse.
 2. KKI bendradarbiavimo su kitais sektoriais skatinimas - stiprinti gebėjimus kultūros turinį transformuoti į rinkai aktualius produktus ir paslaugas, pritaikyti kitų sektorių poreikiams.

3. KKI sektoriaus įmonėms pritaikytų priemonių sukūrimas. Tarpinstituciniu susitarimu tarp Kultūros ministerijos ir Ūkio ministerijos įtvirtinamos aiškos skirtys tarp institucijų įsipareigojimų vystant KKI sritis. Koordinuojami institucijų veiksmai įgyvendinant vietos ir užsienio rinkas plėtojančias priemones. Skatinamas naujų KKI produktų vystymas, prioritetas teikiamas naujai į KKI rinkas įsiliejantiems profesionalams ir inovatyviems jų produktams. Organizuojamos KKI tinklų ir klasterių sukūrimo iniciatyvos, padėsiančios kultūros operatoriams įgyvendinti bendrus kultūros paslaugų kūrimo ir plėtojimo projektus. Finansuojant KKI įmones pasinaudojama Ūkio ministerijos patirtimi ir mikro įmonių skatinimo praktikomis.

4.1. Kompleksinė kultūros objektų rinkodara, kultūros kelių plėtra. Bendradarbiaujant su vietos savivalda, suformuojama kelių administravimo ir koordinavimo sistema - atliekamas kultūros paslaugų pasiūlos skirtingoms turistų tikslinėms auditorijoms vertinimas, numatomas veiksmų planas kultūrinio turizmo paslaugų ir jam pritaikytos infrastruktūros plėtojimui. Plečiant kultūrinio turizmo veiklas įgyvendinami tarptautinės partnerystės projektai, jungiamasi prie Europos kultūros kelių iniciatyvų.

4.2. Kultūros paveldo, kaip infrastruktūrinio ir nematerialaus resurso (per jo istorijos pasakojimą, vertingųjų savybių atskleidimą), įveiklinimo skatinimas.

5. Paskatų sistemos autoriams tobulinimas; legalios autorinės produkcijos naudojimo skatinimas, piratavimo prevencija. Visuomenės informavimas apie autorių teises. Piratinės produkcijos sklaidos stabdymas. Kūrybinių darbuotojų mokymai ir konsultacijos autorių teisių apsaugos klausimais.

6. Integruotas kultūros tarptautiškumo skatinimas. Įgyvendinama nuosekli tarptautiškumo skatinimo politika sutelkiant suinteresuotų institucijų resursus. Tarpinstituciniais susitarimais įtvirtinamas Kultūros ministerijos, Užsienio reikalų ministerijos ir Ūkio ministerijos sutarimas dėl kultūros tarptautiškumo veiklų skatinimo. Įtvirtinamos aiškos skirtys tarp skirtingų politikos sričių tikslų vystant tarptautiškumo veiklas, institucijos įsipareigoja skatinti jų politikos srities tikslus atitinkančias veiklas bei koordinuoti bendras pastangas stiprinančias šalies įvaizdį užsienyje. Lietuvos kultūros instituto ir kultūros atašė tinklo sukuriama tarptautiniai kultūriniai ryšiai efektyviai išnaudojami stiprinant šalies įvaizdį užsienyje – šalies ekonominiams ir diplomatiniais tikslams pasiekti bei žinomumui ir turizmui skatinti.